

ÅKE GRANDELL • ANNE INGMAN • ANN-SOFI BACKGREN
CAMILLA NORDBLAD • BORIS AARNIO • TOMAS JANSSON

SVENSK MEDLEMSTIDNING FÖR SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER BYGDEN

Nummer 2/2013 • Pris 2 e

SFV:s
vår- och
utdelningsfest

**SFV på Bokmässan
i Vasa 20–21 april**

Intervju: Lisbet Ruth

Reportage: Kreagalan

**Rapport: Mariehamns
litteraturdagar**

Nr 2

April 2013
92 årgången

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

Svenskbygden utkommer med fyra nummer år 2013:
21.2 (Materialdag 31.1)
11.4 (Materialdag 19.3)
17.10 (Materialdag 26.9)
12.12 (Materialdag 20.11)

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570, fax 09-6844
5715.

sfv@sfv.fi • Vi finns på
Facebook, Twitter och YouTube.

Chefredaktör

& ansvarig utgivare:

Catharina Gripenberg
catharina.gripenberg@sfv.fi
040-7780 351

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
09-68445712

Pärm:



Blomsterarrangemang på SFV:s
vårfest 27.3.2013



OY FRAM AB, Vasa
ISSN: 0356-1755
Web-ISSN: 2243-0261



Nätbaserad distribution av filmer och tv-serier, och förändrade tittarvanor, börjar nu påverka till och med manusförfattandet. Redan tidigare ruskade den nya tekniken rejält om finansieringen – både på public service- och den kommersiella sidan. **RABBE SANDELINS** översikt på sidan 19.

CAMILLA NORDBLAD har kommit fram till vad som behövs för att man på riktigt kan gå upp i en annan kultur än sin egen.
– Det handlar mindre om att du på en gång lär dig allt om den nya kulturen, utan att du har en solid och gedigen egen kultur i ryggen. Sidan 30.

»Publicistikens villkor är stränga – på svenska. När den lokala rapporteringen torkar in och när dess motsats essän saknar en marknad blir återväxten mera ensidig än den i första taget är knapp»

RALF FRIBERG, SIDAN 7

Heidi Backman och Gun Oker-Blom nya i SFV:s styrelse	4
Projektet Livsglädje- musik i äldrevården	5
SFV:s vår- och utdelningsfest.....	6
Mångsidiga Lisbet Ruth	10
Mariehamns litteraturdagar.....	14
Nya tittarvanor påverkar t.o.m. manusskrivandet	19
Den finlandssvenska ikonerna Åke Grandell – 75 år!	22
Storytelling – något för organisationerna?.....	24
Harmoni och glädje när kulturer möts	26
Camilla Nordblad – både finländare och grek	30
Författare på djupet: Janet Frame	32
SFV på bokmässan i Vasa 20–21 april.....	38
Ny biografi: Anna Bondestam.....	38
Anne Ingmans dramavandringar med Helene Schjerfbeck.....	40
Kolumn: Gustaf Widén.....	44
Österbottnisk glans på årets Kreagala.....	46
Skrivarkurserna fortsätter i Helsingfors.....	49
Boris Aarnio: Räddningsdirektören som blev författare.....	52
Ny bok om den UF-rörelsens historia	55
Läsbiten: Batman bor inte här längre.....	60

Öppenheten är här för att stanna



Johan
AURA

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

ETT GAMMALT och bra talesätt säger att ärlighet varar längst. Det stämmer, men jag har märkt att speciellt i företags- och organisationsvärlden kräver ärligheten också en tilläggsingredens: öppenhet. Det här gäller speciellt institutioner som handhar gemensamma, offentliga pengar, eller organisationer som för sin existens är beroende av medlemmarnas eller allmänhetens generositet när det gäller att stöda verksamhetens syften.

MED FOG kan man hävda att det kanske förr i tiden funnits reella hinder för att vara så öppen som det moderna samhället kräver. Mänskliga resurser kostar, och det har kanske varit tekniskt krångligt (eller dyrt) att öppet redovisa för verksamheten och penningströmmarna, trots att viljan funnits.

Men redan ett antal år har nätet och modern teknik möjliggjort en betydligt större öppenhet i de här sakerna. Samtidigt har förväntningarna ökat markant; att inte öppet redovisa, och sedan hänvisa till resursbrist, tolkas närmast som om man har något att dölja.

FÖR EN organisation eller en institution i samhällets eller allmänhetens tjänst som ärligt analyserar sin verksamhet borde det vara uppenbart att det egentligen finns mycket få saker som på riktigt skall hållas hemliga. Hit hör direkta affärshemligheter eller ärenden av personlig, sensitiv natur. Allt som gäller den övriga verksamheten skall tåla dagsljus – annars skall det inte finnas med i verksamheten.

SFV KOMMER medvetet de närmaste åren att öppna upp sina processer, och kommer också att ordentligt öka sin rapportering. Ett bra exempel är nomineringsprocessen för SFV:s pris och medaljer. Den senaste omgången (se sidan 6) skedde som en öppen process där allmänheten via SFV:s webbsida öppet kunde nominera kandidater. Resultatet blev bra: inte bara fick nomineringsprocessen en betydligt större legitimitet – vi fick också på riktigt många bra förslag som säkert annars inte hade kommit fram. Nästa gång hinner vi marknadsföra processen lite längre, så att ännu fler hinner delta i nomineringen.

Bidra med viktiga åsikter om SFV:s framtid!

Kom med och utveckla SFV:s verksamhet i framtiden! I samarbete med forskare Kjell Herberths vid ÅA:s institut för samhällsforskning och nätenkät-företaget Fountain Park arrangerar SFV nu en virtuell, nätbaserad brainstorming.

Du kan anonymt berätta om hur du ser på finlandssvenskarnas och det svenska språkets utmaningar i Finland fram till år 2020, och komma med idéer för hur finlandssvenskarnas vardag kan förbättras. Samtidigt kan du värdera de andra deltagarnas tankar.

Heidi Backman och Gun Oker-Blom nya i SFV:s styrelse

Pol.mag. Heidi Backman och fil.mag. Gun Oker-Blom invaldes i styrelsen för Svenska folkskolans vänner (SFV) under föreningens årsmöte i Helsingfors den 25 mars. De ersätter styrelsens vice ordförande Lisbet Ruth som inte kunde återväljas på grund av stadgarnas åldersklausul, och ped.mag. Micaela Romantschuk-Pietilä, som avgår under pågående mandatperiod.

I tur att avgå från styrelsen var även professor



HEIDI BACKMAN



GUN OKER-BLOM

Det tar 15 till 20 minuter att delta. Enskilda deltagare förblir anonyma. Du kan också delta i brainstormingen så många gånger som du vill, även om du bara på nytt vill värdera hur viktiga du anser att de andra deltagarnas idéer är.

Skicka gärna länken vidare och bjud in vänner som är intresserade av temat. Om du inte har tillgång till nätet, får du hjälp med saken på närmaste bibliotek.

www.medlitehjalp.fi



www.medlitehjalp.fi

Projektet LIVSGLÄDJE-Musik i äldreboenden

DET LIGGER i tiden att forska och undersöka kulturens inverkan på äldreboenden. Den sociala interaktion och stimulans som uppnås via kultur uppvisar tydliga tecken på bättre välmående bland äldre i äldreboenden. Även mängden av medicinering sjunker då äldreboenden satsar på kultur.

Musik- och gemenskap för de äldre

Martin Wegelius-institutet startade hösten 2010 tillsammans med samarbetspartners projektet *Livsglädje*, som vill satsa på musik för äldre, med stark betoning på social interaktion.

Kärnan i projektet kan beskrivas som gemenskapsstunder i äldreboenden. Gemenskapsstunder som innebär musik, rytm, rörelse och små berättelser. Idén är hämtad från ett finskt pedagogiskt material som heter "Virkestysverso" där berättelser och musiken knyter an till traditioner och festligheter enligt årstiderna. Målsättningen är nu att skapa något liknande på finlandssvenskt håll.

Målgruppen för dessa gemenskapsstunder är äldre vid äldreboenden, seniorer, personer som bor ensamma, men också sådana som besöker dagcenter och servicehem. I första hand riktar man sig till pensionärer som har svårt att på egen hand söka sig till olika aktiviteter. De pensionärer som klarar sig helt själva har lättare att söka sig till stimulans också på annat håll. Gemenskapsstunden kan räcka 45 minuter.



Livsglädje-utbildare och -ledare under den avslutande kurshelgen, Björneborg 5.5.2012.

Huvudman för projektet Livsglädje-Musik i äldreboenden är Martin Wegelius-institutet som samarbetar med Bildningsalliansen, Svenska pensionärsförbundet, Nylands Svenska yrkeshögskola Arcada, Yrkeshögskolan Novia och Föreningen Virkestysverso. Verksamheten stöds i huvudsak av Svenska kulturfonden.

Pedagogiskt material och skolning

Projektet omfattar två helheter, ett pedagogiskt material och en utbildning för ledare av gemenskapsstunder.

Våren 2012 arrangerade Martin Wegelius-institutet de första skolningarna i Vasa och Helsingfors. Sjutton personer deltog i kursen. Ledare för utbildningen har varit musiker Marianne Sundroos och musiklärare Noomi Elfving.

Under utbildningen används ett pedagogiskt material som knyter

an till traditioner och festligheter enligt årstiderna, med sånger ur den finlandssvenska sångtraditionen.

Materialet blir färdigt i april 2013 och kan beställas via MWI. Det kommer att ordnas utbildning under hösten 2013 och våren 2014. Utbildningen riktar sig till personer som vill gå ut till äldreboenden. Man skall helst ha en musikalisk bakgrund och vara frimodig att använda sin röst. Vårdare av äldre, studerande samt andra verksamma med musik är hjärtligt välkomna!

Följ gärna med i hemsidan www.mwi.fi (Musik för äldre). För mera information:

T.o.m. 31.5.2013 projektkoordinator Mervi Kuula, 040 777 1374, mervi.kuula@mwi.fi.

Fr.o.m. 1.6. verksamhetsledaren Hanna Karlsson, 0405386718, hanna.karlsson@mwi.fi.

Glansfylld vårfest

SFV:s stora priser och stipendier delades som traditionen påbjuder ut under SFV:s vårfest i kulturhuset G18. Medaljerna delas däremot i fortsättningen ut under Svenska studieförbundets vårmöte – i år i Vasa den 19 april.



CLAES OLSSON.



RALF FRIBERG.



M.A. NUMMINEN.

SFV:S KULTURPRIS tilldelades filmregissören **CLAES OLSSON** med motiveringen: För sin banbrytande och långvariga insats för den finlandssvenska filmkulturen till fromma. Claes Olsson har regisserat sex helaftonsfilmer och ett tiotal kortfilmer. Många av hans filmer är baserade på finlandssvenska författares böcker, och många av hans filmer har på ett förtjänstfullt sätt visat att det går att göra film på svenska i Finland.

SFV:S FOLKBILDNINGSPRIS tilldelades ambassadör **RALF FRIBERG** med motiveringen: För hans exceptionella bredd i sin verksamhet till fromma för den finlandssvenska befolkningen. Ralf Friberg innehade många journalistiska poster åren 1956–1987. Han engagerade sig politiskt inom Finlands svenska arbetarförbund, och var riksdagsman 1970-79. Han var chef för press- och kulturavdelningen på utrikesministeriet 1988-92, samt ambassadör i Aten och Köpenhamn 1988-1995 och i Köpenhamn 1995-2001.

SFV:S BROBYGGARPRIS gick till kulturelle mångsyssaren **M.A. NUMMINEN** med motiveringen: För den positiva, nyfikna, lekfulla attityd till svenskan som genomsvyr hans konstnärskap. M.A. Numminen började komponera år 1966. Senare skrev han prosa, som han själv tonsatte. Hans första skiva på svenska utkom 1972. Han har skrivit radiopjäser och publicerat många böcker, varav den senaste, Till Helsingfors, handlar om studentlivet under den kulturrevolution som skedde i början av 60-talet, och som hittills behandlats mycket lite.

Mottagaren av SFV:s folkbildningspris, ambassadör Ralf Friberg, behandlade journalistiska frågor i sitt festtal under vårfesten:

EN AV våra skickligaste diplomater under förra seklet var studenten Max Jakobson. Före anställningen vid utrikesförvaltningen var han en eminent och framgångsrik journalist. Det är han som har sagt att journalistik är ett härligt yrke om man förstår, att lämna det i tid.

Avsked tog även jag, hela tre gånger, och lika frekvent landade jag på nytt i utrikes affärer.

Navelsträngen mellan dessa två verksamhetsområden är stark och seg. Det gäller ju att både inhämta och sprida kunskap, att rapportera men också behålla förtroendet, att ta till vara det rätta ögonblicket, att skapa kontakter men också framstå som pålitlig, att i bästa mening driva det allmänna intresset.

I bägge fallen gäller det att kunna skriva, att formulera sig begripligt och gärna enkelt. Och att inte pråla, fastän de flesta ambassadörer helst sitter på första raden oberoende av sammankomstens karaktär och halt

Diplomatens och journalistens yrke kan under lyckliga stjärnor skänka sin utövare insikter, kunskaper, erfarenheter och överblick. Och kanske gäller det för dessa andens tvillingsjälur att de med tiden vet allt mindre om allt mera.

Framförallt kan en diplomatisk lika väl som en publicistisk framgång i hög grad bygga på sådana lärospån, som görs på udda stigar. Om mitt gymnasium har jag bara gott att säga. En lyceist fick god välgkost för färden genom livet i

den av den dåtida stjärnarkitekten Theodor Höjjer ritade skolbyggnaden. Lika genuint murades en tidningsvolontärs fackliga grundsten vid tidningen Västra Nyland som med chefredaktören Frank Jernström som spiritus rector fin-slipade en hel generation, om inte mera, av unga journalister.

Min Alma Mater var Helsingfors universitet och dess statsvetenskapliga fakultet med ett toppgarde av professorer som Jan-Magnus Jansson, Göran von Bonsdorff, Erik Allardt och den alltid politiserande Lauri Adolf Puntila. En statsvetare, sade Jansson, utan politisk erfarenhet, är som en kirurg som aldrig opererat. Han blev också regeringsmedlem medan Puntila med en mera ohöjd ambition aldrig blev socialdemokraternas presidentkandidat.

Till frivilliga men uppskattade lärosäten hörde arbetarinstitutet i Ekenäs med konstnären Georges von Swetlick som lärare. Och slutligen tillkom fyra karaktärsdanande och tidvis hårda somrar i vår handelsflotta.

Resten är en brokig personhistoria som har omfattat möten i tusental, lika många anföranden och repliker.

Låt mig nu överlåta självkritiken till en verklig pennans man: skalden Alfred Vestlund i Grönköpings Veckoblad. ”Till en profasörfattare”:

Vi fuskar du med bläck, min vän
och fumlur å maskin?
Finns det ej tusen yrken än
Att ägna din rutin?
Ge post och tull och alias
Ej lämpligare lott
Än strävan mot en blå Parnass
den prosan aldrig nått?
Hur tror du väl de Musor tre
Von Oben se dig an?

- En outsider, säga de som icke grunden kan.
Vad tror du Bellman skulle sagt,
Min store tvillingbror?
- Ett skriftspråk utan rim och takt
- hör hemma å konto

I dag är det nästan omöjligt att försörja sig som publicist på svenska. Dagspressens honorar är synnerligen låga. Pressens ekonomiska kris gör det därtill omöjligt att resa kravet på generella påslag. Det förefaller som om de svenska fonderna i Finland håller på att strypa i bidragen till små och ännu mindre tidskrifter eller specialpublikationer där ens skrivförmåga, ännu i sin knopp, kunde bringas att blomstra. De lokala notisskrivarna är borta. En folkskollärare Backlund i Pernå kallades lätt hånfullt Pernå notisbyrå då han spred sina alster till flera avnämare samtidigt. I dag skulle han liksom en legendarisk bi dragsgivare som lärare Hjalmar Tång i Tenala vara guld värda. De skulle berätta om allt det lokala som aldrig når webben.

En av Svenska folkskolans verkliga vänner är förre chefredaktören Olle Spring i Ekenäs. Han har i en vänbok till socialrådet Henry Olander tecknat en bild av vad en lokal publicist också i dag kunde vara: ”Inga uppdrag är för små och obetydliga för en journalist, men små journalister ser inte det stora i det lilla, varseblir inte dramatiken i vardagen. När folk klagat över att det inte finns något att läsa i dagens tidning har de förstas objektivet sett fel. Tidningen är fylld av texter, bilder och annonser, inte en enda tom lucka gapar på sidorna. Men orsaken till klagan är att läsaren inte hittar något från den egna orten, om människor han känner och före-

...Utdelningsfest 2013

teelser hon känner igen.

Lokalredaktören måste brinna för det samhälle han är satt att bevaka. Det är på honom eller henne ansvaret vilar att man i morgon får läsa hur gårdagen såg ut i dag”.

Olle Spring har hittat ett träffande citat av Per-Erik Lönnfors, i dag en kär kollega i radio Vegas De äldres råd: ”Om man inte duger till redaktör måste man bli direktör. Att vara journalist är ett sätt att leva, att vara verkställande direktör är ett sätt att dö”. Så gick det minsann inte för Husisdirektören Lönnfors.

Publicistikens villkor är stränga – på svenska. När den lokala rapporteringen torkar in och när dess motsats essän saknar en marknad blir återväxten mera ensidig än den i första taget är knapp. Blicken är fäst vid andra medier än det tryckta. Men framtiden som erbjuds är i grunden osäker, liksom den också är i KSF-sfären. Och erbjuder Sverige ett alternativ när det finlandssvenska språket vacklar som i en dödskamp?

Ulla-Lena Lundberg noterade vid litteraturdagarna i Mariehamn att till exempel norrländska författare kan ta sig stora friheter med svenskan – man är ju ändå på rätt sida om språkgränsen. Däremot blir den finlandssvenska litteraturen alltid strängt språkgranskad eftersom många tror att författarna inte kan sitt modersmål. En ännu vresigare kommentar till ett förfelat rikssvenskt språknit har vår lätt kameolontiska vän i Sverige, Mark Levengood. Han jagar dumma uttryck i stil med att ”ensam är stark.” Det är så dumt sagt att Svenska Akademien borde sända ut Horace (Engdahl) som en ordens lapplisa med rätt att bötfälla dumhet. Ensam är aldrig stark, hur skönt eller nödvändigt det än

kan vara med ensamhet ibland. Nej, det finns så många ord. Rätt ord vid rätt tillfälle kan stundom skänka tröst och leda en vidare. Fel ord vid fel tillfälle kan vara som att bli daskad med en verbal fläskkotlett i ansiktet så att floskelfettet stänker.

Det hemskaste med ord är att de kan skapa sanningar som inte finns.

Nu står jag inför sanningens minut och måste bekänna min skribenterart. Jag lockas av allt som bländar och skimrar, stjal helt enkelt silverskedar. Men jag hoppas att jag återbördar till min allmänhet långt flera än jag har besorgat.

Årade styrelse för Svenska folkskolans vänner. Jag är djupt rörd över den utmärkelse styrelsen har beslutat tilldela mig. Det känns som om jag befann mig i den finlandssvenska familjevärmen. Det har inte alltid känts så. Jag skall försöka fortsätta följa en skribents mest krävande valspråk, greken Apelles till latin översatta: Nulla dies sine linea.

Vi har alla vår utmätta tid på jorden. Låt mig därför sluta med en passande vignette, en dikt av Harry Martinson i samlingen ”Nomad”. Liv heter den.

”Ej vallar, bräddar har den flod,
som håller människans ande grön.
Den återblommar varje år.
När tiden räfflar åsens krön
och jättedösen sjunker in
sjuk rosslar under skuldran grå,
skall dock den gröna anden stå
och bräddfullt grön dess flod”

CHRISTOFFER GRÖNHOLM-PRIS gick till fil.mag. **SISKO HARKOMA** med motiveringen: för hennes förtjänstfulla insats för det svenska språket.

Sisko Harkoma smittades år 1977 av svenskan som auskultant i Joensuu, tack vare inspirerande lärarutbildare. Hennes lärarkarriär har gått via Uleåborg till Ylöjärvi där hon senast undervisat svenska både i högskolan och gymnasiet. Sedan år 1988 är hon också läroboksförfattare med tjugo publicerade böcker.

Sisko Harkoma aktiverade sig i början av 90-talet i Svensklärarna i Finland rf, där hon var styrelsemedlem i många år, vice ordförande 2008, och ordförande 2009–2013.

Svenskläraryrskategorierna

SFV har sedan år 2003 tillsammans med Svensklärarna i Finland r.f. delat ut stipendier till svensklärarna i de finskspråkiga skolorna. I år premierar vi följande tio mottagare med ett stipendium på 5000 euro var:

Sari Hirsimäki,
Pirkkalan yläkoulu

Ulla Kamila,
Turun Normaalkoulu

Teija Lehto, som undervisar
ingenjörer i Riihimäki

Mikko Pajunen,
Meri-Porin lukio

Arja Parkkinen,
Mikkelin lukio

Sirpa Rakkolainen,
Laurean ammattikorkea

Elina Rusi,
Lauttasaaren Yhteiskoulu

Marko Skyttä,
Helsingin kuvataidelukio

Mari Teivaala,
Hakkarin koulu, Lempäälä

Birgit Åberg-Karvonen,
Uleåborg universitet



SISKO HARKOMA.



SVENSKLÄRARNA.

Kanslichef Johan Aura: Ekonomiska utmaningar

SFV:s kanslichef hälsade gästerna välkomna med en överblick över det gångna verksamhetsåret och utsikter över kommande år.

– I fjol blev det klart att SFV på grund av försämrade konjunkturer har några år av ekonomiska utmaningar framför sig. Idag kan jag ändå med glädje meddela att SFV lyckats prioritera, konsolidera och professionalisera, utan att tappa det mål vi alltid har för ögonen: att stärka det svenska i Finland.

SFV har medvetet ökat synligheten, sade Aura. Föreningen deltog i Helsingfors Bokmässan, där böckerna sålde mycket bra, och vi fick även ett femtiotal nya medlemmar.

– På baksidan publicerade vi två böcker i vår biografiserie, och nästa bok i serien lanseras på Vasamässan där vi deltar. De förlag där SFV är med som ägare publicerade tillsammans tre Finlandiaprisvinnare, vilket måste ses som ett rekord.

Aura sade att SFV i framtiden mer öppet kommer att offentliggöra bidragmottagare, och redovisa det ekonomiska resultatet.

– Tack vare nya processer har vi en realistisk bild av SFV rörelsefrihet och utdelningsförmåga. För det är ju precis det här vi i slutändan på riktigt vill värna om: att vi stadigt och förutsägbart kan fortsätta stöda det svenska i Finland.

– Vi kommer också att utveckla G18 till ett mångsidigt kultur-, bildnings- och utbildningshus, ett riktigt svenskt rum, och knyta huset lite närmare till SFV:s kärna. Bland annat Studiecentren kommer att flytta hit.

Mångsidiga Lisbet Ruth

Konstnärsskap och yrkesliv

Lisbet Ruth har på ett spännande sätt kombinerat ett yrkesliv i biblioteksvärlden med sitt konstnärskap, och med arbete för allmännyttiga ändamål via SFV. Alla delar är viktiga, och ger inspiration och glöd åt varandra, slår hon fast. Lisbet Ruth slutade i år som ledamot i SFV:s styrelse på grund av stadgarnas åldersklausul.

LISBET RUTH räknar sig främst som bildkonstnär.

– Jag ville bli bildkonstnär från början, det blev klart redan tidigt i skolan. Men småningom, efter studenten, började man ta sig själv så att säga på allvar. Det var på 1960-talet, en period som också annars präglades av förnufts-tänkande och rationalitet. Så det blev aktuellt att utbilda sig.

Ruth blev fil.kand. i nordisk litteratur med konsthistoria som biämne, och även karriären som bibliotekarie fick en tydlig nordisk inriktning.

Att syssla med böcker i ett bibliotek kanske någon anser att ligger ganska långt från konstnärligt skapande, men enligt Ruth var steget i själva verket inte speciellt stort från hennes konstnär-ambitioner.

Litteratur från början

– Litteraturen hade också funnits i mitt liv ända sedan skoltiden i Laguska skolan i Helsingfors. Vi hade lärare som **Karin Allardt Ekelund** som tog in besökare som **Eeva Joenpelto** och **Harry Martinsson** i klassrummet. Det ordnades nordiska dagar. På ett naturligt sätt föll en bred allmänbildning på plats.

Konstnärsutbildningen skaffade Lisbet Ruth på egen hand. I mitten av sjuttioalet fanns en aktiv konstnärsgrupp i Esbo där hon



Dettifoss. Oljemålning, 1999.

då bodde, som kallades Stensviks bildkonstgrupp, och som bidrog med undervisning, kritik och utställningsverksamhet.

Det finns förstås alltid en inneboende konflikt mellan skapandet och tvånget att arbeta för brödfödan, men det har inte stört Lis-

bet Ruth alltför mycket.

– Jag insåg ju att det är tack vare möjligheten att försörja mig, som jag kan måla. Senare visade det sig också, att arbetet även kan medföra inspirationskällor till skapandet.

Ruth avser bland annat tiden



LISBET RUTH i SFV:s bibliotek, som nyligen katalogiserats på hennes initiativ (mer om det i nästa nummer). Yrkeslivet som bibliotekarie har möjliggjort det konstnärliga skapandet, säger hon.

som överbibliotekarie på Nordens Hus i Reykjavík.

– De isländska landskapen är en skattkista i sig, men jag blev i början också helt begeistrad av den svarta vulkaniska sanden, som jag inkorporerade i många konstverk.

Två sidor av samma sak

Litteratur kan förstås inspirera direkt till konstverk, men det behöver inte vara riktigt så linjärt. Litteratur och bildkonst är enligt Ruth troligen uttryck för samma inneboende känslor och behov hos människan. Det är därför

hon känner att hon får ett så bra utbyte mellan de två världarna.

– Människan har en stark fantasi, vi har alla behov av att uttrycka våra känslor i berättelser. Alla mina målningar har också en – ibland ganska lång – berättelse och bakgrund, som jag för-



HUSGRUNDER. Oljemålning, 2009.



→ sökt fånga i en bild.

Samtidigt som Lisbet Ruth arbetat och verkat på olika orter utomlands har hon också sett till att utbilda sig.

– Alltid några kurser på gång. Man blir aldrig färdigt utbildad – eller färdigt allmänbildad för den delen. Och det är ju precis det faktumet som gör livet spännande och intressant: att det alltid finns nytt att lära sig.

Den inställningen låter nästan som en slogan för SFV. Det var dåvarande kanslichefen **Christoffer Grönholm** som 1989 frågade om Lisbet Ruth var intresserad av en styrelsepost i SFV.

– På den tiden arbetade jag på Hanaholmens kulturcentrums bibliotek och ordnade bland annat många författaraftnar där. Det måste ha varit via de vägarna han fick nys om mig.

Även starkt samhällsintresse

Det blev en paus på två år i styrelsearbetet under perioden på Island 1996-1998, men efter det har Lisbet Ruth suttit oavbrutet i SFV:s styrelse, de två senaste åren som vice ordförande.

– Det har varit en stor förmån att via SFV få insikt i det omgivande samhället – jag har ju alltid varit samhällsintresserad. Och eftersom min pappa i tiderna jobbade på Strömberg i Vasa fram till familjens flytt till Helsingfors där jag började skolan, så har jag

fortfarande bekanta där. Svenskfinland som arbetsfält har aldrig känts främmande.

Enligt Lisbet Ruth måste en liten minoritet som finlandssvenskarna alltid bevaka sina intressen, men det måste alltid ske som en del av det omgivande samhället. Att bevaka intressen behöver inte alls innebära isolation eller reservattänkande, tvärtom. Här är SFV på rätt väg, säger hon.

Lisbet Ruth poängterar att rollen som folkrörelse är mycket viktig för SFV. Bevakandet av svenska intressen är alldeles för viktigt för att överlåtas enbart till politikerna.

– Både SFV och nordismen har samma klangbotten, säger Ruth,

som efter återkomsten från Island började arbeta på det bibliotek som startades av Nordens Institut i Finland, idag Kulturkontakt Nord.

– Det är skäl att minnas att de nordiska kontakterna, även Nordiska ministerrådets bibliotek i Reykjavik och Helsingfors – öppna för alla – har sin botten i vanliga människors kontakter via till exempel Föreningen Norden.

Enligt Lisbet Ruth bottnar allt detta fina förstås i en solid grund som vi idag kanske är så vana vid att vi inte ens märker den: bra utbildning och framför allt, bra utbildare i Finland.

– Man får verkligen hoppas att de här fina trumfkorten och de



Idag knäpper folk bilder med sina telefoner, **LISBET RUTH** skissar däremot, om hon ser ett intressant landskap. Här ett urval från en bussresa runt Island.



BRINKHALL. Oljemålning, 2007.



DAMM MED LOTUSBLOMMOR. Oljemålning, 1991

finna värdena består även i trycket av ekonomiska realiteter i framtiden. Gratis skola och gratis bibliotek är ovärderliga, fantastiska tillgångar.

Ny utställning i höst

Hittills har Lisbeth Ruth enligt egen beräkning haft cirka femton utställningar.

– Det måste anses skapligt av någon som yrkesarbetat och dessutom levt familjeliv med man och två barn. Gärna skulle man ju ha gjort lite mera, men det finns gränser även för vad man orkar med på fritiden. När vardagen var som intensivast kunde jag nog måla på lördagar, men inte på söndagar – då blev måndagarna på jobbet förstörda – så intensivt kunde det bli.

Då åren gått och barnen blivit större vek Lisbet Ruth i stället en stor del av sommaresemestern för skapandet.

– Det som krävs är ordentlig planering.

Sina motiv hittar Lisbet Ruth i känslor och olika omständigheter.

– Jag målar ganska kraftigt, kanske jag vill lätta på det inre trycket. Samtidigt har jag kanske en viss förmåga till inlevelse eller vad jag kallar medlevelse. Via målningarna växer olika berättelser fram.

För höstens utställning har Ruth valt att gå tillbaka till sin fars gamla släktrakter, Helsingby kyrkby i dagens Vanda.

– Rötterna i det samhället intresserar mig. Det finns förstås alldeles konkreta motiv där, som hus, träd och Vandaforsen, men jag vill också utforska och åter skapa något från de äldre tiderna. Jag blir en berättare, nästan som en författare. Det finns en historia där, som vill bli berättad. Tider, miljöer, avspeglningar.

Tema: YTA – Mariehamns litteraturdagar

ÅREN GÅR men litteraturdagarna består

”Sådan är människan att hon rör sig på ytan, och det som ligger under kan hon långa stunder glömma”

Ulla-Lena Lundberg

Åren har förvisso gått sedan 1993 då det var premiär för Mariehamns litteraturdagar med dåvarande stadsbibliotekarien Yvonne Andersson-Halling som idéspruta. Litteraturdagarnas fortbestånd har diskuterats. I fjol skriade olyckskorparna om att det är sista gången det litterära evenemanget kan ordnas på grund av att de ekonomiska förutsättningarna inte finns. Men dysterprofetiorna kom på skam och i år var det dags för den 21: a upplagan av det litterära evenemanget som enligt traditionen arrangerades kring Marie bebådelsedag.

Estraden för de uppträdande var i år en färgsymfoni i turkos och blått med gula och röda tulpaner i blickfånget. Färgkaskaderna gick igen i personalens turkosa t-skjortor. För gästernas trivsel hade cafeterian placerats i östra delen av biblioteket med utsikt över den nu isbelagda Slemern. Det vinnande namnförslaget, Café Läslustan, hade getts av professor **Marika Tandefelt**.

Publiken var som vanligt fulltalig och förväntansfull då bandet Iarnarod klev upp på scenen för att klämma i med svängig ir-

TEXT & BILD: BENITA AHLNÄS



”Yta” var temat för den tjugoförsta upplagan av Mariehamns litteraturdagar med **Katarina Gäddnäs** som projektledare. De första litteraturdagarna år 1993 ordnades över ämnet ”trots”.

I arbetsgruppen för årets litterära evenemang ingick också **Lars Midbjer, Teresa Westmark, Leena Orre och Minna Öberg** som grafisk planerare och konsult. Arrangör är Mariehamns stadsbibliotek med stöd av Högskolan på Åland, Kulturfonden för Sverige och Finland, Letterstedtska föreningen, Mariehamns församling, Mariehamns tryckeri, Nygréns stiftelse och Ålands litteraturförening r.f.

ländsk musik.

Så var det dags för projektledaren, **Katarina Gäddnäs**, att änta scenen.

– Mina damer och herrar, och alla andra människor, som jag brukar säga. Jag har världens bäs-

ta jobb. Nu är det vår och tid för Mariehamns litteraturdagar. Vad vi har väntat på dagarna och på Finlandiapristagaren **Ulla-Lena Lundberg** som kommer att inviga evenemanget som vi alla ser fram emot.

Ulla-Lena Lundberg anknöt till begreppet ”yta” som var temat för litteraturdagarna. Hon inledde med att kalla sig för en finlandssvensk författare. I Sverige uppfattas hon som en finsk författare. Hon anknöt till en anekdot av **Bo Carpelan** som efter ett litterärt seminarium i Sverige fick en fråga om vem som egentligen översätter böckerna till svenska i tron om att all litteratur i Finland skrivs på finska.

– Finlandssvenskan fungerar som ett språklaboratorium samtidigt som språket utsätts för en idog tvättning. Ulla-Lena Lundberg gav som exempel på hur ord och begrepp i hennes böcker har ”tvättats” för de rikssvenska delupplagorna. Fortfarande grämer hon sig över att hon gick med på att ändra ”praliner” till ”konfekt”.

– När vände sig svenskarna bort från det svenska i Finland, var en fråga som Ulla-Lena Lundberg anknöt till gällande den svenska inställningen till finlandssvenskan. Hon menade att det är en domänförlust att ingen finlandssvensk har fått säte i Svenska Akademien även om det skulle ha funnits gott om meriterade författare som **Georg von Wright, Lars Huldén** och **Erik Allardt**.

Ulla-Lena Lundberg mena-



KATARINA GÄDDNÄS, projektledare och Finlandiapristagare **ULLA-LENA LUNDBERG** som inledde årets litterära evenemang.

de att svenska är ett litet språk som blir ännu mindre. Hon tyckte att finlandssvenskarna borde låta sig inspireras av islänningarna som värnar om sitt språk och sin kultur.

År 2012 var ett exceptionellt gott bokår men dessvärre med stora domänförluster beroende på sammanslagningen av våra två stora bokförlag. Den stora frågan är huruvida det är bättre med ett enda stort finlandssvenskt bokförlag än två mindre, separata förlag? Beträffande framtiden är ingen av oss klar med hur den finlandssvenska litteraturen kommer att se ut. Kanske blir det nya konstellationer. Kanske grälar vi för litet med svenskarna eller älskar vi dem för mycket?

Ulla-Lena fortsatte med att påpeka att den finlandssvenska litteraturen överlever tack vare att svenskan är ett nationalspråk i

Finland och att långt flera finlandssvenska böcker översätts till finska jämfört med delupplagor för utgivning i Sverige.

– Kan det rentav vara så att den finlandssvenska litteraturen överlever i finska översättningar och att frågan ställd av damen till Bo



Glädje och skratt och goda litterära samtal. Ålands kulturbärare från vänster; **KAJ GUSTAV** och **KARIN SANDHOLM**, **PETER WINQUIST**, **GÖTA** och **KURT-VIKING ABRAHAMSSON**.



GÖTA ABRAHAMSSON köper Monika Fagerholms *Glitterscenen* av försäljaren **ANGELI ROBERTS** i Liscos bokstånd på biblioteket.



Skepp som mötas om natten, sade tandläkaren **MIKAEL LAGSTRÖM**, till vänster, om mötet med stadsdirektören i Mariehamn **EDGAR VICKSTRÖM**.

Carpelan är en framtidsprofetia som blir verklighet.

Stadsdirektören **Edgar Vickström** talade på mottagningen ordnad av Ålands landskapsregering och Mariehamns stad utgående ifrån orden i Johannes evangelium om att "I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud". Så centralt är Ordet, menade han, i världens mest lästa bok. Stadsdirektören ansåg det för viktigt att påminna om djup och inre mening som inledning till årets litteraturdagar med temat "yta".

– Hela den nordiska välfärdsmodellen bygger på tillgången till god litteratur. Det är ju faktiskt så att om man vill kuva ett folk brukar man bränna deras böcker, och om man vill hjälpa ett folk skall man göra dem läskunniga.

Fan club för Alandica

Så viktig är den åländska litteraturen som presenteras på litteraturdagarna att det i Stockholm har bildats en Fan club för Alandica-litteraturen. Det är pensionärsklubben Handelsklubb 800 i Stockholm som tack vare ett samtal för flera år sedan med **Agnes Rask** i samband med Mariehamns litteraturdagar lät sig inspireras. **Kerstin Ståhl** från pensionärsklubben överräckte på de femton deltagarnas vägnar en present till **Benita Mattsson-Eklund** och **Kjell Andersén** som även i år berättade om den åländska, impo-santa bokutgivningen. Att på en timme, i arla morgonstund, ens försöka hinna presentera aktuellt inom åländsk bokutgivning är att likna vid ett sisyfusprojekt. Hälften av bokhögarerna som Benita och Kjell hade medfört blev dessvärre onoterade. Men böckerna kunde inhandlas hos Liscos bokhandel som i år var i tur att ställa upp en bokförsäljning på biblioteket med möjlighet för publiken att få böckerna signerade.

VI BÄR på så mycket böcker att scenen svajar, konstaterade Kjell och Benita, ja faktiskt en hel drös med böcker.

Kenneth Gustafssons bok *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk?* är enligt Kjell ett värdefullt dokument hänvisande till ryssarnas intresse för Åland och ålänningar-nas ointresse för Ryssland.

Ålands Martha, som är en rikt illustrerad 100-års historik rekommenderades varmt av Benita tätt följd av Kjells lästips om *Över havet till solen* som är ett spännande tidsdokument från tidigt 1970-tal av **Christer Sundbäck**.

Den nyaste sjöskildringen på åländsk botten är **Olle Lönnbergs** *Vid sidan av farleden*. Enligt Benita har författaren vävt ihop mycket fakta om öarna till en spännande och samtidigt hejdlöst rolig historia.

Mörk vår av **Martin Högstrand** är en diktsamling till minnet av en kär vän. Kjell gav smakprov på några starkt berörande dikter.

Förr om åren brukade den åländska barnlitteraturen presenteras av bibliotekarien **Isela Valve**. Numera hamnar barnlitteraturen på undantag. Den enda barnboken som fanns med i år var **Ann-Christin Wallers** och **Anni Wikbergs** *Kollorna & plättjuven* som är den avslutande delen i en serie. Benita var idel eld och lågor för den fyndiga boken som hon rekommenderade varmt.

Ankis fågelbok för vanligt folk enligt Kjell "prov på en suverän och fantastisk förmåga att levandegöra 106 fåglar. Boken har blivit en försäljningssuccé. Kjell var speciellt imponerad över **Ankis**, **Ann-Kristin Johansson**, illustrationer men aningen missnöjd med bokens titel "för vanligt folk" som han ser som en undervärdering av läsarna.

Enda konstboken på lördagsmorgonens agenda var **Kjell Ekströms** *Hanna Rönnberg – konstnär och författare*. Här hade Beni-



KURT SÖDERBERG från Hälsingland inhandlar **MONIKA FAGERHOLMS** bok *Glitterscenen* under överinseende av författaren som predikade i den litterära gudstjänsten i Sankt Görans kyrka i Mariehamn.

ta velat berätta om boken men det lät sig inte göras på grund av tids-tjuvarna. Hon berömde de fina illustrationerna och hann också säga något om **Hanna Rönnberg** som en viktig del i konstnärskolonin i Önnigeby.

Jonnie Listherbys *Pizza Progetto* handlar om bokens berättare **Petter** som har bestämt sig för att skriva om de tusentals pizzeriorerna i Norden. En intressant bok även om målet visade sig vara ouppnåeligt. Kjell förundrade sig över att man har fått vänta så länge på **Jonnies** romandebut som är en fullträff.

Helge Hirvinen - Ålands älgen är den kryptiska titeln på **Juha Pykäläinens** bok utgiven i samband med **Pykäläinens** utställning om älgar i Amerika. Benita hade läst boken med stort intresse.

Soluppgång i väster av **Kurt Skogberg** är enligt Kjell en "verklig skröna med stor underhållningsfaktor".

Ulla Bomans *Bondflickan* är Häggens-Agnes anteckningar i ett rutigt häfte om hur man levde i Saltvik när det begav sig. Benita tyckte att boken är intressant i sin genre.

Ulla-Lena Lundbergs kritikerrosade *Is* avslutade presentationen. Benita och Kjell uttryckte sin stora entusiasm för bokprojektet och menade att **Ulla-Lena Lundbergs** författarskap hör till hela Norden. Benita sade att boken kan läsas på många olika sätt och att hon och andra ålänningar läser boken som en självbiografisk skildring. Benita, sekunderad av Kjell, berömde bokens rika och vackra språk.

Slutklämmen för *Is* blev president **Tarja Halonens** ord, "Jag älskar den här boken", som motivering till Finlandiapriset som hon enväldigt bestämde om.

Från Moskva till Ulan Bator

Ett intressant drag av arrangörerna var att bjuda in **Rosa Liksom**, som år 2011 fick Finlandiapriset för sin roman *Kupé nr 6*, med sin svenska översättare **Jani-na Orlov**. Boken, delvis på självbiografisk grund, handlar om den unga finska studentskan som enligt landets sed ofrivilligt hamnar att dela kupé på det Transsibiriska tåget med en rysk vodkadränkt man som pratar och pratar och pratar medan hon endast har en →



KJELL ANDERSÉN och **BENITA MATTSSON-EKLUND** presenterade den åländska nyutkomna litteraturen.



Finlandiapristagaren 2011 **ROSA LIKSOM**, till höger, med sin översättare **JANINA ORLOV**.

→ replik i boken. Medan alla fun-
derade på repliken frågade Jani-
na hur det kom sig att Rosa skrev
boken. Rosa berättade att hene-
s dröm under studietiden var
att åka med Transsibiriska tåget
till Sibirien. Drömmen blev verk-
lighet och stoff till hennes roman
om flickan och den ständigt su-
pande ryska mannen som överös-
te sin medresenär med historier.
Boken finns översatt till 16 olika
språk och den är nominerad till
Nordiska rådets pris. Och så till
repliken som finns på s. 185 så ly-
dande: ”Ty det som ingav mig för-
skräckelse, det drabbar mig nu,
och vad jag fruktade för, det kom-
mer över mig”.



Norska författaren **MERETHE LINDSTRÖM**, till vänster, samta-
lar med **MARIA JANSSON**.

Den allvarsamma leken

Nytt för litteratordagarna var en bokcirkel om Hjalmar Söderbergs klassiker *Den allvarsamma leken*. Boken hade valts av le-
daren Nina Frid vars förtjusning i
boken om kärleken mellan Lydia
Stille och Arvid hade lett till att
hon som 14-åring vid första läs-
ningen av ”den största kärlekssaga-
n på svenska språket” ville byta
sitt efternamn till Stille. Det lyck-
ades inte. Men det som däremot
lyckades var att Nina hade bongat
**Ann-Louise Fogelström, Johana
Koljonen, Jan Karlsson och
Erik Hallstensson** till sin bok-
cirkel som med iver gick in för
att dissekera kärlekssagan. Åsik-
terna var många från mera tvek-
samma huruvida det var frågan
om äkta kärlek, eller ”köttets lust
och själens obotliga ensamhet”.
Ann-Louise ville kalla boken, ut-
given år 1912, för en modern ro-
man i ett nattståndet samhälle.
Under diskussionens gång fram-
kom det att Hjalmar Söderberg
skrivit boken om sin relation till
Maria von Platen.

Tystnadens rum

Dagar i tystnadens historia av
norska författaren **Merethe Lind-
ström** var föremål för ett samtal
mellan författaren och läsaren
Maria Jonsson. Det är en bok
om tystnaden som belönades i
följ med Nordiska rådets pris.
Maria sade sig ständigt bära bo-
ken i sin handväska. Men när jag
ville låna den för ett ögonblick
hade hon vidarebefordrat roma-
nen till sin man.

TEXT: RABBE SANDELIN

Nya tittarvanor påverkar t.o.m. manusskrivandet

DAGENS UNGDOM kan
förstås inte fatta det, men
för trettio år sedan bänkade sig
hela nationen samtidigt klock-
an 21 för att insupa ”den offici-
ella sanningen” från Rundradions
tv-nyhetssändning. Det gick inte
ens att undkomma nyheterna – de
sändes nämligen samtidigt på de
två tv-kanaler som då fanns. Det
var också före videobandspela-
re och DVD-skivor. Det innebar
att samtalen i skolorna och vid
arbetsplatsernas kaffebord långt
kretsade kring vad som visats i tv
kvällen innan. Nästan alla hade
sett samma film eller samma po-
pulära tv-serie.



Förr bänkade sig hela familjen för att se tv program en viss tidpunkt.

Kabel-tv, video och dvd ändrar allt

Det hela började luckras upp
i början av 1980-talet. Nästan
samtidigt introducerades i Fin-
land kabel-tv med utökad utbud
som följd, och de första videosys-
temen för konsumenterna. Nästa
stora genombrott skedde i mit-
ten av 80-talet, då YLE:s tv-sänd-
ningsmonopol i marksändningar-
na började luckras upp i och med
Kolmoskanava (som senare blev
MTV3). Nelonen kom 1997, sam-
tidigt som nästa revolution, inter-
net, började bli intressant.

Internet hade till en början all-
för liten bandbredd för att utgö-
ra en vettig distributionskanal.
Med bättre datakomprimering
fick vi först högklassig bild dist-



Nu kan man se sina favoritserier och filmer när som helst över nätet – t.o.m. i telefonen.



BOXEE

Förmånliga små lådor som AppleTV (den lilla svarta pucken under tv:n, eller Boxee (nederst) hämtar in program och filmer över nätet till tv-skärmen. Många nya tv-apparater har också liknande funktionalitet inbyggd.

→ ribuerad på skiva (DVD) och digital-tv (med fler kanaler som följd), men det skulle räcka en god bit in på 2000-talets första årtionde innan snabbare nät och ännu bättre komprimering gjorde distribution via internet till en praktisk möjlighet.

Så långt den enormt snabba tekniska utvecklingen. Hur har då utvecklingen påverkat själva tittandet och tittarvanorna? Finns det även filosofiska aspekter?

Media kopplas loss från tid och rum

Den allra största förändringen är förstås att mediakonsumtionen överlag kopplats loss från tid och rum. Tid i den bemärkelsen att man skulle vara tvungen att sätta sig framför tv:n en viss tidpunkt för att inte missa något intressant, rum i den bemärkelsen att vi idag kan se något intressant på nästan alla apparater som har en skärm.

Men människan är ett vanedjur, och det tar länge innan vi ändrar

oss. Under en kort tid ansågs det t.ex. mycket viktigt att utveckla interaktivitet i digital-tv:n, eller en digitv-standard tillräckligt batterisnål för telefonerna. Ganska stora resurser lades ner på dessa projekt i högteknologi-Finland, tills man märkte att ett snabbare internet i ett huj körde över alla dessa strävanden. Idag kan vilken sändning som helst strömmas i realtid på nätet, och all eventuell interaktivitet sker via nätet (eller via mobiltelefonerna).

Alla kan bli en "broadcaster"

Internet och olika nätstandarder fungerar idag som "demokratiserare". Där man tidigare behövde tung och mycket dyr utrustning för att göra en sändning, kan idag nästan vem som helst som har en kamera och en nätkoppling bli en "broadcaster". Nätet jämnar så att säga spelplanen för alla, och sätter press på de traditionella bolagen, som inte längre har ett tekniskt övertag.

Innebär "demokratiseringen" att det är slut med de traditionella bolagen? Knappast. Att producera intressanta program som folk orkar se på kräver förstås mycket mer än enbart teknik. Programproduktion (både fakta och fiktion) kräver en hel samling av olika talanger som den vanliga tittaren oftast inte är medveten om, eller ens känner till. Många oinsatta förundras till exempel över att en för oss okänd nuna (en producent) är den som kliver upp och tar emot en Oscar-statyett för årets bästa film. För att skapa en njutbar sändning behövs i tillägg till en bra producent bl.a. specialiserade talanger för fotografi, ljud, ljus, smink och editering (låt vara att det finns mångsysslare även på dessa områden).

Nya finansieringslösningar

Det som däremot skakat om de traditionella bolagen ordentligt är finansieringen. När det gällde reklamer var förstås läget för trettio år sedan ett slags ideal. Som för-



Den kritikerrosade House of Cards med **KEVIN SPACEY** i huvudrollen är den första tv-serien producerad av Netflix, som hittills enbart nätströmmat filmer och serier som de traditionella bolagen producerat.

säljare av tv-tid kunde man nästan garantera ett visst antal tittare för annonsören – det fanns helt enkelt inte så mycket annat som tittarna kunde välja på. Förr behövde annonsören konkurrera endast med tittarens kylskåp, nu riskerar de kommersiella budskapen att drunkna i det enorma utbudet och bruset. En växande del av tittandet sker också sporadiskt i efterhand på plattor, telefoner och datorer; att sälja ögonpar är inte lika lätt som förr.

När det gäller public service är finansieringsdilemmat ännu större. I många länder har public service traditionellt finansierats med en avgift knuten till ägandet av den apparat som kan ta emot sändningarna. Det var logiskt på den tiden då det inte fanns några alternativ. I Finland insåg beslutsfattarna till sist att den modellen var förlegad – eftersom det i praktiken går att se och höra YLE:s program på alla manicker som har en nätkoppling.

Sverige går just nu en annan väg: Sedan SVT börjat strömma live över nätet har surfplattor och datorer blivit tv-avgiftsbelagda (telefoner räknas dock inte in). Det har väckt mycket kritik. Kritikerna säger att man med våld försöker klämma in den enorma tekniska utvecklingen i ett betal-system från 1956, och att sändningar via nätströmmar tekniskt

påminner mycket mer om betal-tv (som förstås är undantagen tv-avgift). Förespråkarna hävdar att lagen om tv-avgift idag är skriven teknikneutral, och att datorer och surfplattor måste beläggas med avgift, om man vill följa lagen. Och att det i själva verket är ganska få nya som måste betala, då de flesta har redan en tv.

Trots den utdragna debatten känns den finländska modellen med skattefinansiering kanske ändå både enklare och mer rättvis; man slipper tekniska hårklyverier (som dessutom återkommer med varje ny manick) samt en hel del byråkrati kring insamlandet av själva avgiften och jakten på smitare. Ur medborgarnas synvinkel är det förstås ändå viktigt att se till att finansieringen sker jämnt och förutsägbart, och säkras från politikernas årliga budgetbråk eller annan politisk paranoia.

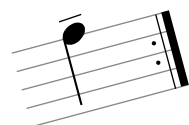
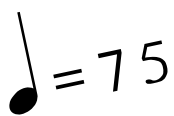
Nya produktionsformer

Den kanske intressantaste förändringen som den nya tekniken och de nya konsumtionsvanorna fört med sig sträcker sig till själva produktionen. Netflix är ett amerikanskt bolag som erbjuder filmer och tv-serier via internet, och som också finns tillgängligt i Finland via datorer, surfplattor, nätkopplade tv-apparater, spelkonsoler och streaming-boxar. Möj-

ligheten att för en låg månatlig avgift se en hel tv-serie från början till slut har lett till så kallat frosseritittande. Då man förr såg en traditionellt utsänd tv-serie en gång i veckan, kan man nu se hela serien, eller åtminstone tiotals avsnitt på en gång, i en enda lång maratonsession.

För en tid sedan släppte Netflix den första serien på tretton avsnitt som bolaget själv producerat, den politiska thrillern *House of Cards*. Avsnitten lanserades inte ett i taget med godtyckligt mellanrum, utan släpptes alla på en gång; frosseritittarna fick med andra ord ett riktigt lystmäte (serien med **Kevin Spacey** i huvudrollen var dessutom riktigt bra).

Och intressant nog har möjligheten till frosseritittande börjat påverka den allra tidigaste delen av produktionskedjan: manusförfattarna har enligt många rapporter börjat anpassa seriemanusen även för dem som tänker se hela serien i ett kör. För sådana tittare känns nämligen gamla manus-tricks lite platta, som "påskägg" (en sak presenteras i förbifarten, men dess viktiga betydelse avslöjas först efter några avsnitt) eller "cliffhangers" (ett avsnitt avslutas med en oerhört spännande situation, för att locka tittaren att se serien nästa vecka).



Den finlandssvenska ikonen Åke Grandell – 75 år!

TEXT: HÅKAN STRENG

KOMMER NI ihåg de gamla granitblocken som förr i tiden tryggt bevakade våra färdvägar – milstolpar i sten som var litet bredare nertill, smalnade uppåt med klart lysande, vita ansikten, som hade uppgifter om var vi befinner oss på vägen? Inte många av dem finns kvar...

Men nog Åke Grandell som kunde jämföras med en sådan vägvisare. Oberoende av hur vindarna blåser har han stått där han står – i sjuttiofem år fast förankrad vid den finlandssvenska kulturens väg, trotsande alla motvindar, stormar och tanklösa vägval på vår färd – en outtröttlig vandrare som vägen fortfarande väntar på! Hans senaste äventyr är Jazzweekenden i Grankulla med omnejd, med början den 1 mars 2013. Också den ordnar han med stor entusiasm, generositet och förnämligt program, för en bred allmänhet – trots vacklande hälsa.

Förutom sina talrika mediala satsningar för finlandssvenskarnas bästa har han på eget förlag producerat hundratals skivor för att hjälpa musikaliska finlandssvenska förmågor att göra sig hörda – både etablerade artister och de som i ekonomiskt hänseende inte skulle ha haft sådana möjligheter. I de allra flesta fall har han inte tillnärmelsevis fått sina egna pengar tillbaka, men ändå outtröttligt fortsatt att hjälpa.

Många av oss finlandssvenska artister har också Åke att tacka för både tillrättavisande, upp-

Åke Grandell – på ytan tuff och rak, i själen god, solidarisk, ansvarsmedveten, generös och hjärtlig – är den som de senaste 40 åren kanske tydligast i Svenskfinland gjort allt vad som går att göra för att hålla den finlandssvenska folk- och populärkulturen vid liv. Osjälviskt, entusiastiskt och energiskt!



ÅKE GRANDELL tillåter sig litet avkoppling vid pianot i Håkans hus i Trollshovda, Tenala under sessionen vid förberedelserna för den gemensamma julsången "Jag har sökt mig en jul".

muntrande och uppbyggande recensioner i tidningar och radio – en omsorg som väl backat upp vår verksamhet på de finlandssvenska estraderna.

Åkes insatser har också betytt mycket för mig personligen – förutom ett fyrtiotal år av god vänskap, moraliskt, konstnärligt och medialt stöd – också ett hundra-

tal Streng-tonsättningar till hans dikter, av vilka ett antal andra finns på den av honom finansierade skivan *Vägen väntar vandraren*, från år 2006. Den inledande låten med samma namn innehåller en text som är talande för Åkes framfart, en sång jag känner för och ofta trallar på, under mina färder land och rike runt...

Vägen väntar vandraren *

(text: Åke Grandell, musik: Håkan Streng)

Vägen väntar vandraren
och kysser varje fot
som vågar välja.

Stigen stillar
strövaren
och mjukar den som går
med stål på staven.

Dungen döljer drömmaren
och virar melodi
av dunkla dagar.

Vägen väntar vandraren
och kysser varje fot
som vågar välja.

* dikten ingår i Åke Grandells diktsamling "Bäckalopp", 1998 och H. Strengs CD, "Vägen väntar vandraren", 2006.

Stöttepelaren Åke 75 år!

(text och musik: Håkan Streng)

Åke Grandell,
en milstolpe vid stråten –
ganz naturell
en rorsman glad på båten,
från morgon till kväll
en nestor för kulturen,
rak, tuff men snäll,
av skaparglädje buren



ÅKE GRANDELL flankerad av *Hela Gruppen*, inklusive *Trio Saludo* med förstärkning; fr.v: **REIGIN INGO, BJARNE SJÖBLOM, HÅKAN STRENG, ÅKE GRANDELL, PETER INGO** och **MICHAEL NEUMAN**. Platsen är Nya Paviljongen-scenen i Grankulla under öppningskonserterna för Åke Grandells Jazzweekend fredagen den 1 mars 2013.

Lovisagrabben växte upp
till en kraft att räkna med
som ser till att egen grupp
hålls i kulturens led.
Utbildning, folkloristik,
såväl som god information,
diktartliv och folkmusik
gav verksamheten ton.

Spelmän och spelmäns förbund,
såväl som jazz hör också hit -
folkkultur är alltings grund
den ger oss god aptit -
visa vägen, framåt gå
se livet klart i moll och dur,
not- och rotfast alltid stå
i jordens partitur.

Åke Grandell...

"Vi hålls vid liv av det vi får,
men lever av det som vi ger"
Tiden går och lämnar spår,
och fotavtryck man ser...

av både dem som tog och gav
och dem som ingen ställning tog.
Men de som gav går mot sin grav
med glädje övernog.



En lugn stund för att "ladda batterierna" under planeringssessionen i Trollshovda med tanke på kommande gemensamma projekt. **ÅKE GRANDELL, HÅKAN STRENG.**

Stöttepelaren av rang,
som huggen ur finländsk granit
har satt sin prägel på vår klang
och framfart ända hit –
med ojämförbart håll- i- gång
och tydligt tidsenlig rytmik –
75 år, "going strong",
som finlandssvensk musik!

Åke Grandell,
en milstolpe vid stråten –
ganz naturell
en rorsman glad på båten,
från morgon till kväll
en nestor för kulturen,
rak, tuff men snäll,
av skaparglädje buren!
Åke Grandell,
solid och trygg som muren!

Storytelling – något för organisationerna?

Människan är en berättare. Och en lyssnare. Vi älskar historier, och vi älskar att berätta historier. Storytelling är kanske det senaste slagordet du hört på utvecklingsseminariet. Alla har vi – och här räknar guruna in alltså även organisationerna – något att berätta. Och till skillnad från påhittade reklambudskap eller tomma fraser är tanken att man använder berättelser som är sanna, och som kan utnyttjas för att utveckla verksamheten och nå bättre effektivitet.

STUDIECENTRALENS SVIKARIERANDE verksamhetsombud i Österbotten, Ann-Sofi Backgren, deltog i januari i en intensivutbildning i Holland där temat var Strengthening the Community by Storytelling (ungefär: att förstärka sammanhållningen/gemenskapen med berättelser).

– Intresserade från hela Europa hade sökt till kursen, varav totalt tjugo antogs och jag hade glädjen att komma med, den enda från Finland. De övriga kom från övriga delar av Europeiska Unionen, men även Turkiet var representerat, och till och med en person ända från Alaska deltog. Kursen ingick i EU:s Grundtvig-program för Livslångt Lärande.



Med storytelling bygger man långsiktigt upp organisationens eller företags renommé. Handlar det om sagor? Nej. Det skall alltid basera sig på verkliga upplevelser, säger **ANN-SOFI BACKGREN**.

Baserad på verklig upplevelse

Många har kanske vagt hört talas om begreppet, men haft lite svårt att precisera vad det riktigt är fråga om.

– Är storytelling att berätta sagor? Nej! Storytelling skall alltid basera sig på en verklig upplevelse, berättar Backgren. Berättelsen kan dock modifieras. Det finns också olika ingångsvägar till storytelling. Inom olika branscher jobbar man också på lite olika sätt med berättandet.

– Mitt intresse för storytelling började på allvar i samband med att jag jobbade med ett lokalt världsarvsprojekt i kommunerna Korsnäs och Malax. För att hitta nya intressanta angreppssätt för att informera om varför ett lokalt samhälle blivit upptagen på UNESCO:s världsarvslista, intresserade jag mig för storytelling som marknadsföringsinstrument ur ett lokalt perspektiv. Det visade sig fort bli ett välkommet komplement till min guidning om världsarvet Kvarkens skärgård ute på Molpehällorna. Berättelserna bidrog senare också till att jag blev en av de första världsarvsambassadörerna för Kvarkens skärgård.

Lämpar sig på många områden

Inom företagsvärlden har man redan ett tiotal år jobbat med berättelser då man långsiktigt vill bygga upp företagets varumär-

Svenska studiecentralen kommer i september, tillsammans med Sydkustens landskapsförbund och KulturÖsterbotten, att ordna två större inledande seminarier om Storytelling, ett i Helsingfors (11.9) och ett i Vasa (18.9).

– Med seminarierna vill vi på bred front bjuda in intresserade personer, för att introducera storytelling som metod och lyfta fram berättandets roll och möjligheter i Svenskfinland. Välkommen med!

ke eller ”brand”. Inom utbildning och bildning jobbar man nu med storytelling för t.ex. barn och unga, för att förbättra deras uttrycksförmåga och lässtimulans. För människor som genomgår olika svåra livsskedan, kan berättelsemetoderna användas till och med i läkande syfte. Storytelling kan också utnyttjas som en konstnärlig uttrycksform.

– Hittills har jag själv främst fokuserat på metoden med ett marknadsföringsperspektiv, men också utifrån ett utvecklingsperspektiv. På kursen i Holland var vi en blandning av personer som tänkt använda oss av storytelling

som metod. Där fanns personer som jobbar med fredsprogrammet på norra Irland och personer som jobbar med socialt utslagna, med barn, äldre, turism, kultur, biståndsprojekt, flyktingar och invandrare. I gruppen fanns en psykolog, en dansk före detta diplomat, en människorättsjurist, en BBC-reporter, men även sådana personer som jobbar med lokal och regional utveckling.

Något för organisationerna?

Många finlandssvenska föreningar och organisationer har varit verksamma i över hundra år. Historikböckerna är kanske skrivna, nu gäller det att titta framåt och hitta den röda tråden för de kommande hundra åren.

– Varför inte använda sig av berättelserna som metod denna gång, säger Backgren. Genom att samla in berättelserna till något som man kan förmedla som människa, i stället för via den traditionella PowerPoint-showen, skapar man en ypperlig, och lätt ihågkommen kontext för till exempel nya arbetstagare eller kontaktytor utåt. Eller varför inte bara för att emellanåt förstärka och påminna om vad organisationen egentligen handlar om. Man förmedlar inte bara organisationens historia, utan man blir samtidigt en del av den.



Harmoni och glädje när kulturer möts

Under en måndagskväll i mars kunde publiken som samlats i den välfyllda festsalen på G18 njuta av en grekisk konsert mitt i vinterkylan. På plats fanns ett tjugotal grekiska gymnasister, ungdomar från Ekenäs gymnasium, samt en grupp musiker från ön Leros.

DE GREKISKA ungdomarna som besökte Ekenäs under en vecka i mars är bosatta på ön Leros som är känd som författaren Göran Schildts hemö. Leros och Ekenäs har på senare år haft ett intensivt kulturutbyte på flera olika plan, genom Christine och Göran Schildts stiftelses verksamhet.

Genom ett två-årigt EU-finansierat Comeniusprojekt som startade 2011 mellan de två gymnasierna har ungdomarna lärt känna varandra och respektive kulturer.

Projektet har sin grund i ett mindre kulturutbytesprojekt som startade något tidigare under namnet LevKul (Levande kultur, se faktaruta). Intresset för ett vidare kulturutbyte växte och ungdomarna ville gärna få en möjlighet att besöka varandras länder. Men det fanns utmaningar på vägen.

De grekiska skolmyndigheterna tillåter inte att lärare reser med sina elever utanför landet gränser på samma sätt som de finländska lärarna har möjlighet till. Den enda möjlighe-



SFV:s kultur- och bildningshus G18 fylldes av livliga och glada ungdomar från Ekenäs och Leros.

ten var därför att fortsätta samarbetet genom ett specifikt EU-projekt. Efter målmedvetet arbete och mycket papperskrig i bägge skolor, var Comenius-projektet snart ett faktum och det roliga arbetet kunde börja.

Före det hade en grupp lärare från Ekenäs gymnasium, samt Seminarieskolan i Ekenäs besökt Leros och knutit de första kontakterna. Lågstadiet i Ekenäs har nämligen också i mindre skala medverkat i kulturutbytet.

UNDER HÖSTEN besökte ett tjugotal elever från Ekenäs gymnasium ön Leros som ligger i det Egeiska havet nära Turkiet. Under vistelsen bodde eleverna i olika värdfamiljer och gick i skola på dagarna. I skolprojektet ingår även ett antal introduktionslektioner i var-

andras språk.

Ett konkret resultat av resan är en CD-skiva som spelades in i en studio på ön. Där hörs de grekiska eleverna sjunga *Vem kan segla förutan vind?*, medan de finländska eleverna sjunger grekiska traditionella sånger. Det rådde en uppsluppen stämning i studion när man musicerade tillsammans.

I mars var det dags för återbesök i Ekenäs. Gruppen från Leros anlände mitt i natten, en mycket kall natt. De följande dagarna började vårsolen titta fram, för att strax skuffas undan av en våldsamt och ihållande snöstorm som bidrog till en exotisk stämning. På några dagar fick man uppleva Finlands olika ansikten.

Besöket väckte mediernas intresse och både Hbl och VN rapporterade om grekiska ungdomar som med friskt mod hoppade i is-



De grekiska musikerna fascinerades över symmetrin i kulturhuset G18:s vackra festsal.

vaken nära restaurang Knipan i Ekenäs, inte bara en gång utan flera. Under vistelsen i Ekenäs hann de grekiska ungdomarna också idka vintersport och under en solig eftermiddag njuta av skidning, pulkåkning och egenhändigt bakade fastlagsbullar. Bastubad blev en populär syssla för många, och värmen avskräckte inte Medelhavsborna.

NÅGRA DAGAR senare anlände musiker från kulturcentret Artemis på Leros. Ordförande Antonis Ntallaris som är Christine och Göran Schildts stiftelses kontaktperson på ön höll i

trådarna.

Med sig hade han även den professionelle pianisten Yorgos Delphis från konservatoriet i Paris, också han med rötter på Leros. Därtill medverkade den skicklige bouzoukispelaren Stamatis Markris, Stavros Roussis på luta och basgitarr samt kompositören Michailakis Tsagarakis. Musikerna var inbjudna av Christine och Göran Schildts stiftelse och medverkade i flera välbesökta konserter både i Ekenäs och i Åbo.

Den stora överraskningen var inte i första hand de skickliga musikerna utan de duktiga musicerande eleverna. Flera av gymna-



sisterna är nämligen aktiva medlemmar i Artemis som består av sammanlagt 450 unga personer. Eleverna som både dansar, sjunger och spelar schack åker världen runt i olika konstellationer för att göra de grekiska musikskatten känd också utomlands.

I Grekland kan man just nu se en växande skara ungdomar som väljer att gå tillbaka till sina musikaliska rötter. Enligt Antonis Ntallaris som är eldsjelen bakom Artemis startas de musikskolor i hela Grekland, fler än någonsin tidigare. De är en direkt produkt av krisen, menar han. Greken har sedan urminnestid använt musiken som en kanal för sina känslor, glädje såväl som sorg.

FÖR MÅNGA av de grekiska eleverna var resan till Finland den första utlandsresan. För många föräldrar vållade det en viss oro. Skulle deras barn klara av den fruktansvärda kylan? För att inte tala om isbjörnarna. Och prostitutionen som enligt hörsågen var vanligt förekommande där långt borta i Nordlandet.

Det var därför tryggt att veta att på plats fanns Christines Schildt från den finländska stiftelsen, en välbekant och förtroendegivande gestalt på den grekiska ön Leros.

Under veckans gång kunde man se hur fördomar raserades. De grekiska eleverna och deras tre lärare som var med på resan fick en djupare inblick i det finländska skolsystemet. Man förvånades över den höga standarden på →



Det råder glädje och harmoni när Artemis ordförande **ANTONIS NTALLARIS** och den skönsjungande eleven **ALIKI GIAGKA** musicerar tillsammans.



byggnader, utbudet av teknisk apparatur och inte minst den lugna atmosfären i Ekenäs gymnasium.

IVÅR familj hade vi förmånen att ha eleven **Katerina Ntallaris** som gäst hela veckan. Det var berikande att få ta del av hennes reflektioner över sitt land, sin kultur och den på många sätt ovissa framtiden. Det mesta hon såg var bättre i Finland. Förutom en sak. De finlandssvenska gymnasisterna verkade så tystlåtna och dämpade på lektionerna. Kommunikationen var också mer ensidig än hemma. I hennes skola har alla roligt nästan jämt och man pratar mycket. Man rör vid varandra och sina lärare. Det gör man inte i Finland.

Det gäller att ta det bästa av två världar, konstaterade en av lärarna. För att kunna göra det måste man få träffas, blötas och stötas också i vardagen. Kulturutbytesprojektet har bjudit på många

STAMATIS MAKRIS hanterar det traditionella instrumentet bouzouki med glans.

olika dimensioner. Där det finns människor finns det slitningar, men också glädje.

Samtliga samarbetspartner verkar så här långt vara nöjda med arrangemangen och tanken är att man skall försöka hitta nya samarbetsformer när Comeniusprojektet är till ända. Några av eleverna har redan planer på att träffas i sommar på Leros för att om möjligt kunna musicera tillsammans under ledning av Antonis Ntallaris.

EFTER ETT flera timmar långt och diger musikaliskt program, med flera soloinslag av drivna elever var det dags att avsluta kvällen på G18. En kväll som bjudit på glädjefull musik, entusiasm och en påfallande samhörighet mellan vuxna och unga musiker på scenen. I Grekland tenderar man ha en större beredskap att förena professionella och amatörer i lyckade helhetsinsatser.

Under kvällen medverkade SFV:s kanslichef **Johan Aura** med tal, där han bland annat tog avstamp i bildningskulturen som har sina rötter i antiken. Den grekiska ambassadören **Christos Kontovounisios** och hans hustru **Linda Ann** fanns också på plats hela kvällen.

Under pausen bjöds det på grekisk mat med tillhörande traditionella drycker. I den välfyllda salen fanns många Greklandsvänner som lät sig entusiasmeras av den grekiska musiken.

Konserten var samtidigt ett resultat av ett lyckat samarbete mellan SFV och Christine och Göran Schildts stiftelse.

KVÄLLEN AVSLUTADES med att ungdomarna från Finland och Grekland tog varandras händer, för att därefter fort-



I pausen kunde publiken tillsammans med ungdomarna åtnjuta grekiska delikatesser.



KATERINA NTHALLARIS uppträdde med solosång, bland dem en sång på franska.

sätta med en traditionell grekisk dans som ringlade sig runt salen och publiken.

Stämningen var starkt berörande och blev för många en fin symbolbild på hur välgörande det är med kulturutbyte, inte minst när unga människor tillåts stå i centrum. Det andades framtidshopp.

Kvällen blev som helhet en stark manifestation, ytterst välbehövlig i en tid när främlingsfientligheten tenderar öka i vårt land.

Det ursprungliga skolutbytesprojektet **Levande Kultur (LevKul)** finansierades av Utbildningsstyrelsen och resulterade bland annat i skriften *Levande kultur – Göran och Christine Schildts arv* som distribuerats både i Finland och på Leros.

Initiativtagarna till projektet var Raseborgs dåvarande utbildningsdirektör **Bob Karlsson**, läraren **Magnus Lindberg** (numera projektchef för Christine och Göran Schildts stiftelse) samt kulturredaktör **Camilla Lindberg**. Christine och Göran Schildts stiftelse stödde projektet på olika sätt.

Skriften som finns på svenska och grekiska kan fås på beställning från Christine och Göran Schildts stiftelse. Se mer på

www.villaschildt.fi.



Camilla Nordblad – både finländare och grek

Camilla Nordblad är den som oftast svarar i telefon om man ringer till SFV:s kansli. Sedan augusti 2012 är hon ledningens assistent, och sköter också föreningens medlemsregister. Tack vare en lång tid i Grekland talar hon flytande grekiska, i tillägg till de två inhemska och engelska.



CAMILLA NORDBLAD är ledningens assistent på SFV. Hon har både finskt och grekiskt pass.

CAMILLA GLED in i den grekiska kulturen via jobbet som reseguide i de grekiska öarna och senare platschef i Aten för en av de stora finska researrangörerna i mitten av 1970-talet. Via giftermål fortsatte det grekiska äventyret med nya platschefsjobb, lärarjobb och ett familjeföretag ända fram till 2005, då hon började arbeta med kundkontakter och kulturevenemang i SFV:s kulturhus G18 i Helsingfors. Idag är hon även auktoriserad Helsingforsguide.

Camilla Nordblad har kommit fram till vad som behövs för att man på riktigt kan gå upp i en annan kultur än sin egen.

– Det handlar mindre om att du på en gång lär dig allt om den nya kulturen, utan att du har en solid och gedigen egen kultur i ryggen. Samtidigt skall du förstås vara öppen, och kunna absorbera de nya intrycken. Då uppstår en fruktbar kombination.

Enligt Camilla Nordblad är detta en styrka som de flesta finländarna har – en gedigen uppväxt och utbildning, som fungerar som

ett fint språngbräde ut i världen. – En stark egen bakgrund hjälper en också att klara av problem-situationer, som naturligtvis kommer att dyka upp.

Nordblad konstaterar ändå att hon med åren blev mer och mer intresserad av sina rötter.

– Mycket hinner förändras då man varit utomlands så länge som jag, speciellt gällande vardagliga rutiner, som till exempel att köpa biljett i metron. Det kändes lite klivet; på ett sätt var allting bekant, men ändå var det lite som att komma till ett främmande land.

Arbetet på G18 var enligt Nordblad ett ypperligt sätt att återgå till rötterna.

– Det kunde inte ha gått bättre! Det är en enorm förmån att

ha fått så totalt absorbera två kulturer – det känns nästan som om man ätit kakan, och ändå får ha den kvar.

Via guidejobbet får Camilla Nordblad nu visa upp Finland till grekiska turister och resenärer. Hennes grekiska bakgrund hjälper henne att planera programmen; hon vet hur grekerna tänker och vad de vill veta.

– Guidandet är också ett bra sätt att hålla sig ajour med vad som sker i samhället. Dagens turister är väl insatta. Jämfört med gamla tidens massturister är de mer intresserade av nya, spännande upplevelser. Det blir mindre buss än för, och mer promenader och guidning för mindre grupper kring speciallämnerna. Basinfon har de ju redan läst på nätet.

studiecentralen

Ett steg till



Rolf Lindahl från Studieförbundet Vuxenskolan i Sverige lär ut ett enkelt, men mycket effektivt utvecklingsredskap för både stora och små föreningar den 17 april i Helsingfors.

Ett steg till är en mycket effektiv utvecklingsmetod för föreningar. Metoden lämpar sig utmärkt för personer som jobbar med lokala föreningar. Om du vill starta eller främja utvecklingsprocesser i föreningar finns det få metoder som lika snabbt ger lika goda resultat. Metoden kan också ingå som en del i utvecklingsarbetet inom ett större förbund. Samtidigt är det en metod man kan ha nytta av i sitt eget föreningsengagemang.

Under dagen jobbar vi med en fiktiv förening, som dras med olika problem, men även har en hel del goda sidor. Genom att utgå från en konkret, men helt påhittad förening, lär sig deltagarna snabbt att använda metoden i sina egna organisationer. Utbildare: utvecklingschef Rolf Lindahl, Studieförbundet Vuxenskolan, Sverige, författare till metoden *Ett steg till*.

Utbildningen hålls den 17 april kl 9-16.30 i SFV-salen, Nylandsgatan 17 D, Helsingfors. Kursavgift 20 euro (eller studiesedel), utbildningen, kursmaterial och kaffe ingår. Lunch på egen bekostnad. Anmäl dig på www.studiecentralen.fi/evenemang. Mera information av Sebastian Gripenberg, 09-6129 0711 eller sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi.

Grundkurs i Digistoff

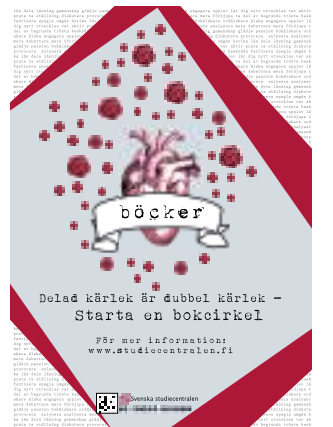
Välkommen att uppdatera dina kunskaper i Digistoff. Under kursen går vi igenom grunderna och deltagarna har möjlighet till personlig handledning i arbetet med den egna föreningens webbsida.



Kursen är den 23 maj kl. 18-20.30 på Finlands Svenska Ungdomsförbund, Nylandsgatan 17 B 27, 3 vån. Anmälningar senast fyra dagar före kursdagen till sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi. Kursen är avgiftsfri. OBS! Ta med egen bärbar dator samt inloggningsuppgifter till Digistoff-systemet (gäller Digistoff-kurserna). Notera att kursalen är utrustad med WLAN. Om din bärbara dator saknar WLAN skall du meddela om saken i förväg till sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi.

Vill du framåt – gå i bokcirkel!

På Vasa Bokmässan bjuds det på ett samtal om bokcirkel, om att dela läsupplevelser och brinnande intressen. Medverkande är Inger Aaltonen, förlagschef på Scriptum, Emma Wester, ledare för en filosoficirkel, och Svenska studiecentralens rektor Björn Wallén som moderator. Tidpunkten är lördagen den 20 april kl. 11.50–12.10. Svenska studiecentralen deltar också i mässan tillsammans med SFV (se sidan 38).



Mera information om aktuella evenemang och möjlighet att anmäla sig finns på www.studiecentralen.fi och på www.facebook.com/studiecentralen.

Janet Frame GENOM MINNETS KALEJDOSKOP

TEXT: TOVE FAGERHOLM • BILD: RABBE SANDELIN

Hon skriver för att göra verklighet uthärdlig, men behöver en outhärdlig verklighet för att kunna skriva.

(Claire Bazin)

JANET FRAME blev en av litteraturhistoriens stora rebeller. Hon revolterade mot allt konventionellt språkbruk. Hon avskydde klichéer. Hennes mål var att utveckla ett alldeles personligt unikt språk. Redan som barn började hon bygga sin egen regnbåge av ord. För henne är orden ljuskäglor som söker över haven för att rädda tankarna eller varna dem för farliga tidvattensströmmar, motströmmar och annalkande oväder. Språket, skrivandet blev hennes egen plats i världen.

Nyckeln till Janet Frames värld är den tredelade självbiografien som hon gav ut mellan åren 1982 och 1984. Den gjorde henne läst och älskad av miljontals människor över hela världen. Filmen baserad på självbiografien bär samma namn som samlingsvolymen, *En ängel vid mitt bord*. Den har för många varit introduktionen till Janet Frames författarskap.

Jag rekommenderar att den

som vill öppna dörren till hennes språkliga universum börjar med självbiografien, som på ett påfallande sätt inramar allt annat hon skrivit och ger en förhandsförståelse som underlättar läsningen av hennes övriga verk.

Titeln till självbiografins första del, *To the Is-Land, Till Landet Är*, är signifikant för den lilla flickan som vägrade acceptera stumma bokstäver. Hon får fatt i ordet *island* som för henne blir ett Is-Land. Hon trodde, liksom alla barn, att orden betydde vad de utgav sig att betyda.

Som medborgare i sitt själsliga hemland, *Landet Är*, känner hon sig avskärmad från andra. Hennes medfödda skygghet gör att hon inte vill synas. ”Jag gjorde mitt bästa att släta till livets yta, att i viss mening vara osynlig, att dölja allt inom mig själv som kunde väcka ogillande och vrede”, skriver hon.

Socialt, mentalt och fysiskt upplever hon ett starkt annorlunda. Hennes flammande röda krusiga hår drar blickarna till sig, familjens fattigdom är påfallande och broderns epilepsi uppfattas som skamlig.

På grund av att familjen ofta

tvingades att flytta lärde hon sig att bära sitt hem inom sig: ”Landskapets själ trängde in i järnvägsvagnen och gav en känsla av ensamhet och främlingskap och inre utforskning”.

SJÄLVBIOGRAFIN ÄR en hymn till orden. ”Mitt liv hade i många år styrts av ordets makt. Det drevs av att ständigt sökande efter och behov av något som i själva verket var – fantasin”.

Under skolåren var hennes riktiga liv, det inre livet, starkt på-

verkat av engelsk och fransk litteratur. Hennes dagliga äventyr bestod i upptäckten av några meningar eller en dikt och egna försök att skriva. Det var ingen flykt i den bemärkelsen att hon drog sig undan sorgen inför sjukdomen hemma eller sin egen känsla av hemlöshet.

Det var inte så att jag drog mig undan: det var den andra världen som kom till min egen värld, litteraturen som strömmade genom den. Det var poeterna och prosaförfattarna och deras

verk som kom hem till Oamaru. De förde med sig sina svärmar av ord och gestalter och sitt särskilda seende. Jag har ofta undrat i vilken värld jag hade kunnat leva mitt ”verkliga” liv om inte litteraturens värld hade skänkts mig. Jag kände att för att veta vart världens vindar blåste, för att vinna kunskap om människors beteende och om människosinnets sätt att fungera behövde jag bara studera världens poesi och skönlitteratur.

ISJÄLVBIOGRAFIN har hon samlat ihop skatterna av sin erfarenhet. Det är ett enastående stycke memoarlitteratur, som förmodligen saknar motstycke när det gäller psykologisk insikt och stilistisk variationsrikedom.

HON VILLE bli poet men utbildade sig till lärare. Det är då hon bryter samman. Frågan är: var hon verkligen sjuk eller var det hennes ömtåliga själ som reagerade på ett outhärdligt inre tryck? Kanske sammanbrottet var en protesthandling, en panikvägran, som gav henne en möjlighet att komma ur ett olösligt dilemma? Som en lydig skolflicka uppvisar hon alla de tecken på galenskap, som hon trodde att det förväntades av henne. "Det föll mig aldrig in att människor skulle vilja hjälpa mig om jag förblev mitt vanliga blyga jag". I de förlorade människornas land finner hon paradoxalt nog en tillflykt.

Inspärrad på mentalsjukhus, felaktigt diagnostiserad schizofren, utsätts hon för mer än tvåhundra starka elchocker. I självbiografins andra del beskriver hon vad åren på mentalsjukhus innebar:

"Jag har fått minnet söndersliten och i viss mån för evigt försvagat, all inre självkänsla försvunnen och jag övertygades om att jag var en ickeperson". Hon skriver också att hon berättar små lögnen istället för hela sanningen om det helvete hon levde i, sanningen skulle ha varit för absurd, ingen skulle ha trott henne.

Hur egendomligt det än låter kom sjukdomen att fungera som en kreativ befrielse. När murarna raserats mellan verkligt och överkligt, normalt och onormalt kunde hon till slut börja skriva på allvar. I anstalten fick hon tillfäl-

le att studera människor som inte bar mask.

Vad är galenskap om inte klar-synt blick in i människofabriken? Själv säger hon att hon bebodde ett territorium av ensamhet som liknar döden och erövrade ett unikt perspektiv som var både en mardröm och en skatt och en livslång ägodel. Hon insåg att alla människors liv innehåller ett budskap som inte når sin destination. Hennes uppgift var att försöka nå fram till sin egen destination.

NOVELLSAMLINGEN LAGUNEN kunde ha blivit Janet Frames enda spår i den nyzeeländska litteraturen. Hon stod i tur att genomgå lobotomi för att bli "normal", när *The Lagoon* vann det prestigefyllda Hubert Church Award för bästa prosa. Jag vill inte ändra på er, sade överläkaren bistert när han visade henne tidningsartikeln om det litterära priset.

"Det är inte konstigt att jag värderar skrivandet som ett sätt att leva när det bokstavligen räddade mitt liv", säger hon i självbiografins andra del. Hon slapp operationen som skulle ha tagit hennes mänsklighet ifrån henne. Istället för elchocker fick hon sysselsättningsterapi och småningom kom dagen då hon fick lämna anstalten för gott. Jag kan inte låta bli att betrakta *Lagunen* som en av nittonhundratalets viktigaste novellsamlingar. Vi har dessa noveller att tacka för den säregna, skimrande litteraturskatt Janet Frame har skänkt alla som älskar att läsa.

Ugglor gråter

den första romanen, skriver hon i Frank Sargesons gäststuga utanför Aukland, nyligen utsläppt från mentalsjukhuset. Hon berättar: "Bilder av stort värde hemsök-

te mig och jag började tänka på en barndom, ett hemliv, ett sjukhusliv i fiktiva termer och använda människor jag kände som utgångspunkt för huvudpersonerna medan jag hittade på bipersonerna".

Vad hon gör är att hon vrider på minnets kalejdoskop och låter lysande minnesskärvor framträder i nya mönster. Så skapas *Owls Do Cry*. Titeln har hon tagit ur Shakespeares *Stormen*, "Ariels sång":

In a cowslip's bell I lie
There I couch when owls do cry

Hennes egenart framträder fullt utvecklad redan i debutromanen. Den är en konstnärligt driven och originell skapelse, fullgången och nyansrik. Den fattiga familjen Wither påminner mycket om familjen Frame. Här finns de fyra barnen Francie, Daphne, Toby och Chicks som håller till på soptippen där de letar efter skatter. En dag snubblar Francie och rullar rakt ner i elden som pyr i soptippen. Hon är bortom räddning. Så återstår tre syskon, prisgivna åt sina bultande minnessår.

Romanen gör ett hopp på tjuugo år. Tobys epilepsi har fört med sig ett utanförskap och en hjärtskärande ensamhet. Den kärleksfulla modern är hans vadderade skydd mot den hårda verkligheten. Toby är i alla avseenden en antihjälte, otymplig, fixerad vid vagt formulerade drömmar, oförmögen att "vara som andra".

Chicks skyddar sig med en tillkämpad normalitet som hemmafru i en värld där allt går ut på att ha de rätta sakerna, de rätta vännerna och de riktiga åsikterna.

Daphne befinner sig på mentalsjukhus, där hon sjunger sina sånger från "det döda rummet", men annars tiger hon. Daphnes sånger finns insprängda med kursiv stil här och där i berättelsen.

Det är ordbildsvirvlar av sällsynt skönhet. Naturens växlingar och dödens närvaro är oskiljaktigt sammanflätade. Sommar-morgonens ljumma vind andas en blåsbort-trollformel och vinterns snö faller vinande och viskande vit. Det är en isande poetisk text underbart översatt till svenska.

Ansikten i vatten

är en autofiktio som bygger på erfarenheterna från åren på mentalsjukhuset. Boken är skriven i dokumentär form men Janet Frame framhåller att ingen av personerna, inklusive berättarjaget Istina Mavet, har någon motsvarighet i verkligheten. Visst är det ändå påfallande mycket som är identiskt med författarens upplevelser. Många anser att detta är den mest tillgängliga av Janet Frames romaner för att den är sammanhållen av ett enda berättarjag. Tonfallet är sakligt och osentimentalt. Syftet är inte självexponering, medlidande vill hon inte ha, hon vill förmedla insikter.

Rädslan för tillvaron är romanens centrala begrepp. Det är en kroppslig och skamfylld rädsla född ur fattigdomen som utvecklas till en enda allt uppslukande fasa för elchocker. Hennes allt mera obehärskade beteende beror på skräcken för behandlingen "Jag vet att behandlingen lämnar en ensam och blind i ett varrats intet och man försöker fumla sig fram som ett nyfött djur mot den första tröstens flöde och sedan vaknar man, liten och rädd och tårarna bara rinner i en sorg som man inte kan ge namn".

Istina lärde sig att med sann hängivenhet "passa in", hon lärde sig att inte gråta när någon såg det och att le och säga att hon var nöjd. Hon väljer ofta att tiga därför att "tal är den mur vi byg-



ger mellan oss själva och andra människor, alltför ofta med trötta ord som precis som gamla trasiga tomflaskor inbäddade i murbruk kan misstas för ädelstenar när de uppfångar ljuset".

Istina räddas undan lobotomi precis på samma sätt som författarinnan. Och hon får samma råd då hon skriv ut: När du lämnar sjukhuset måste du glömma allt du någonsin har sett, skjuta undan det som om det aldrig hade hänt och leva ett normalt liv därute.

Vid alfabetets gräns

skrev Janet Frame i London. Det är mycket man känner igen från självbiografien. Antihjälten Toby Wither i *Ugglor gråter* återkommer i den här romanen. Toby reser till London för att förändra sitt liv. Med på båten finns den svårt sjösjuka, skräckslagna och evigt ensamma Zoe och Pat som detaljstyr sitt liv för att slippa känna någonting och gärna också vill styra Tobys och Zoes liv.

Toby lufsar på Londons gator med "axlarna sluttande som hopslagna vingor, huvudet framskjutet som ett pingvinhuvud, en antarktisk pingvin med lite snö på vingarna".

Tre vinddrivna människor förenas av utanförskap och längtan efter kärlek. De sammanbinds av en heroisk lojalitet.

Här finns också författaren själv, som går ut och in i parallella världar, in och ut ur människors psyken. Hon vet hur svårt det är att finna de rätta orden åt Toby, Zoe och Pat.

Orden växer sig antingen stora och ihåliga eller förmår visa sig lysande, utrustade med styrka och uthållighet. Här finns ett mildt tonfall av tröst: "En dag ska vi som bor vid alfabetets gräns hitta vårt liv ensamma".

Doftande trädgårdar för blinda

skiljer sig från Frames övriga romaner genom att minnesskärvorna från barndomen inte är igenkännbara. Det är en apokalyps där ljus och mörker, tal och tystnad kontrasterar i berättelsen om den dysfunktionella familjen Glace.

Ljuset hade doppat sin kniv i dagens optimistiska smör och fört den genom världen, medan den breddade på löv och gator och folk. I Nya Zeeland är solen på vår sida, skämmer bort oss med alltför mycket ljus, som faller i droppar ner till våra slöa sinnen och kroppar från sin gyllene medicinsked.

Det finns tre berättarröster: en stum dotter, en blind mor och en far som valt att vistas i det förflutna, han är ständigt i otakt med den allmänt vedertagna tiden. Han har lämnat hustrun och dottern kvar i Nya Zeeland och ägnar sig åt släktforskning i England. Dottern tror att hon kan tysta hela världen genom att inte tala. Till och med det svaga suset från stjärnorna, gräset, eko- →

na från människohjärnan vill hon förstumma. Moderns blindhet är också en flykt undan en obehaglig verklighets hårda ljus.

Det är en ordberusad, svårforcerad text, kanske en dröm drömd av en kvinna på ett mentalsjukhus. Hon stannar ofta vid antydningar, hon förlorar sig inte i förtydliganden, mycket blir outtalat och bevarar sin hemlighetsfulla mystik.

Recensionerna har pendlat mellan två ytterligheter: ”Boken är oläslig i ordets värsta bemärkelse” och ”Detta är sannolikt ett genialiskt verk”. Janet Frame fick kämpa för att inte mista sitt lilla förråd av självförtroende, men de två extrema uttalandena åstadkom en sorts jämvikt.

Mot ännu en sommar

skrev Janet Frame redan 1963, men vägrade att ge ut den under sin livstid för att den var för personlig. Huvudpersonen Grace Cleave är uppenbart författaren alter ego. Hon är en firad och berömd författare som bär det skygga barnet tätt under sin hud. Hennes starkaste identitet, trots framgången, är att vara en misslyckad människa, en som gör andra besvikna.

Grace råkar ut för tunghäfta och mental läsning i umgänget med andra. Tanken kollapsar på väg mot tungan, hon är oförmögen att småprata och upplever att hon saknar mänsklig baskunskap. Hon har upptäckt att hennes verkliga identitet inte är mänsklig: hon är en grå flyttfågel, kanske en myrspov. Om natten kan hon känna hur vingpennor och dun växer ut fastän fjäderdräkten inte syns.

Det nyzeeländska landskapet blommar innanför hennes ögonlock i skarp kontrast till det kall-

la och dystra England, som omger henne.

Mot bättre vetande går Grace med på att tillbringa ett veckoslut hos en familj i norra England.

Det blir en vanmäktig kamp mot fruktlösa försök att vara trevlig och normal. Ängestfullt flyr hon i minnet tillbaka till barndomens värld.

På ett märkligt sätt är det en vacker och hoppfull, ja till och med humoristisk skildring av utanförskap. Om jag fick välja bara en av Janet Frames böcker skulle jag nog välja den här.

Bodde alltid i Maniototo

är den första av Janet Frames böcker som översattes till svenska och också den första jag själv läst. Titeln låter som en exotisk plats men är egentligen en sammanskrivning av två vitt skilda ord: *Manifold* och *Totality*, mångfald och helhet. Med döden som fond sluter sig livet till en helhet.

Det är en roman om själva skrivprocessen och om den makt att kontrollera som författaren får genom att skapa människor och händelser. En medelålders författare berättar sin historia. Vad hon egentligen säger är att resan bort i själva verket är resan inom oss själva. Vägen går över Maniototo, fantasins blodiga slätt. Verkligheten är inte vad den uppger sig vara.

Språkets solgula filt

vill hon värma hela världen med, skriver hon i *Bodde alltid i Maniototo*. Men jag tycker inte hennes språk är en värmande filt, för mig har hennes originella bilder en skönhet som inte värmer utan istället oroar. Där finns en egensinnighet som uppmuntrar till fel-läsning och omläsning. Språket är också förtrollande utan att vara

förföriskt. Jag blir omtumlad och tycker att bilderna ibland på ett konkret plan är obegripliga, vilket gör att jag inte kan värja mig och därför drabbas med full kraft också av det svåra och osägbara. På ett märkligt sätt lirkar hon sig förbi läsarens maniska behov av att förstå.

Det finns en försåtlighet i detta språk som balanserar vid alfabetets yttersta gräns. Det är som om hon tvingade läsaren att själv formulera det som ligger bortom orden. Hennes revolt mot konventionen gör att språket upphör att vara ett fängelse.

Genom att ständigt vrida på minnets kalejdoskop skapar hon nya bilder som läsaren tar emot med ett igenkännande. Janet Frame har något vilt och ömtåligt inom sig som har slagits i bitar. Anmärkningsvärt ofta återkommer fågelbilder. Hon är själv som en skadskjuten fågel som längtar efter att kunna flyga. Och så hon flyger! Uppvindarna lyfter hennes bräckliga väsen högt, högt till rena och tunna luftrum dit få kan följa.

Vad vill Janet Frame tala om för sina läsare? Vad har hennes sändebud från Spegelsalen för att budskap? Jag tror att det måste få förbli en hemlighet mellan henne och den enskilda läsaren. Alla krav på rationella svar skrämmer bort den skygga fågeln som sökt skydd i språkets lövrika träd. När jag öppnar mig för denna unika stämning sker undret: det kommer ett svar på frågor jag inte visste att jag ställt.

Janet Frame

född 1924, i Dunedin som det tredje barnet av fem till järnvägsarbetaren Georg Frame och Lottie Godfrey

1942 dimitteras hon från Waitaki Girls High School med högsta betyg

1943-44 studier vid Dunedin College of Education och parallella studier vid University of Otago

1945 tas hon in på psykiatrisk klinik för observation efter att ha svalt en stor dos aspirin-tabletter .

Hon vägrar återvända hem och sänds till Seacliff Lunatic Asylum

Får den felaktiga diagnosen schizofreni och behandlas med hudrattals el-chocker

1951 publiceras novellsamlingen *The lagoon* och tilldelas det mest prestigefyllda priset i Nya Zeeland, vilket räddar henne undan en planerad lobotomi

1954 skrivs hon ut från den psykiatriska kliniken för gott

1956 resor till London Ibiza och Andorra

1956-63 bor hon i London och får diagnosen schizofreni upphävd i Maudsley Hospital

1963 återvänder hon till Nya Zeeland

1967-1969-1970 resor i Europa och USA, där hon knyter värdefulla vänskapsrelationer till andra konstnärer.

Bor i fortsättningen på olika platser i Nya Zeeland och USA

Mottar ungefär 20 prestigefyllda pris och utmärkelser och nomineras flera gånger för Nobelpriset

2004 dör hon i leukemi i Dunedin

Bibliografi:

Romaner

1957	Owls Do Cry	Ugglor gråter	2012
1961	Faces in the Water	Ansikten i vatten	1997, 2012
1962	The Edge of the Alphabet	Vid alfabetets gräns	2012
1963	Scented Gardens for the Blind	Doftan de trädgårdar för blinda	2012
1965	The Adaptable Man		
1966	A State of Siege		
1968	The Rainbirds		
1970	Intensiv Care		
1972	Daughter Buffalo		
1979	Living in the Maniototo	Bodde alltid i Maniototo	1990
1988	The Carpatians		
2007	Towards Another Summer	Mot ännu en sommar	2010

Novellsamlingar

1951	The Lagoon and Other Stories	Lagunen	2003
1963	Snowman Snowman		
1963	The Reservoir		
1983	You Are Now Entering the Human Heart		

Barnbok

1969 *Mona Minin and the Smell of the Sun*

Självbiografier

1982	To the Is-Land	Till landet Är	1992
1984	An Angel at My Table	En ängel vid mitt bord	1993
1984	The Envoy from Mirror City	Sändebud från Spegelstaden	1993
	Samlingsvolym: En ängel vid mitt bord, pocketutgåva		2009

Diktsamlingar

1967	The Pocket Mirror		
2006	The Goos Bath		
2008	Storms Will Tell, Selected Poems		

SFV på bokmässan i Vasa 20–21 april

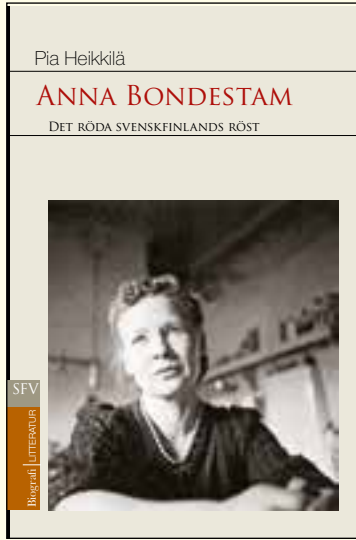
Ny biografi: Anna Bondestam

SFV deltar för första gången i Vasa bokmässa, som ordnas i samband med Österbottens stormässa i Botniahallen veckoslutet 20–21 april. På mässan lanseras bok nummer fyra i SFV:s biografiserie: Anna Bondestam – det röda Svenskfinlands röst. Bokens författare Pia Heikkilä och andra SFV-författare samt SFV-personal finns på plats i SFV:s monter under mässan.

PIA HEIKKILÄ, som med biografien om Anna Bondestam ger ut sin första bok, säger att Bondestam minsann stack ut som finlandssvensk författare i mitten av 1900-talet.

– Hon kom från arbetarklassen, var österbottning, socialdemokrat och kvinna, under en tid då de flesta finlandssvenska författarna hade en helt annan social bakgrund. Hon skrev epik och skildringar av bygdernas människor under en tidsperiod då en modernistisk stil och självspjuling var i ropet, berättar Heikkilä.

Bondestam rörde sig alltså vid sidan av huvudfåran inom både den finlandssvenska litteraturen och politiken, men hennes böcker trycktes i stora upplagor, och både den läsande publiken och



Boken lanseras på bokmässan i Vasa.



PIA HEIKKILÄ är född 1972 i Kristinestad och politices magister från Åbo Akademi. 1998 anställdes hon på Åbo Underrättelser där hon verkar som reporter, redigerare och nyhetschef. Biografien om Anna Bondestam är hennes första bok.

recensenterna var förtjusta. Hon fick fina priser och även stora utmärkelser som Tollanderska priset och ett hedersdoktorat vid Helsingfors universitet.

– Ändå kände hon sig som en outsider. Hon upplevde ofta att hon inte riktigt passade in, att hon inte hittade en roll som var överens med hennes ambitioner och mål. Hon kände sig, med rätta eller inte, marginaliserad inom den egna kåren.

Berodde hennes stundvis sårade ego på mindervärdeskomplex, eller på att hon på riktigt var utanför? Pia Heikkilä väljer att beskriva de bitar som Bondestams liv bestod av, så att vi själva får avgöra.

– Vem kan bedöma vilka känslor som är berättigade eller inte? I ett efterhandsperspektiv kan man se hur ett människoliv byggs upp av pusselbitar, där vissa bitar naglar sig fast i pusslets centrum och kan inte bytas ut. I Anna Bondestams fall är det fem bitar som bildar stommen: hennes lyskraftiga föräldrar, banden till Jakobstad, uppväxten inom socialdemokratien, den intellektuella läggningen och klassresan, säger Heikkilä.

Pia Heikkilä har därmed valt att berätta Anna Bondestams liv kronologiskt, med de fem ovan nämnda bitarna som ett raster över texten.

– I viss mån har urvalet påverkats av tillgången till mate-

rial: Inga-Britt Wik bandade in långa intervjuer med Anna i slutet av 1970- och början av 80-talet. Inga-Britt Wiks val av frågor och teman är ändå både intelligenta och insiktsfulla; hon ringar med säker hand in också stora livsfrågor i samtalen där hon får Anna, som sällan ville vara personlig, att öppna sig, berättar Heikkilä.

Även Anna Bondestams litterära texter får stort utrymme i den nya boken. Hur speglar de Bondestams egna upplevelser, var hörs ekot av stegen på de vägar som hon gått?

– Anna själv brukade både i intervjuer och föredrag knyta ihop utvalda erfarenheter med bestämda texter, så det känns berättigt att läsa delar av hennes skönlitteratur så att säga biografiskt.

Heikkilä gör inga anspråk på att komma med den enda och absoluta sanningen.

– De teman jag valt att ta fasta på och de teser jag driver utgår från egna subjektiva bedömningar. Jag håller därmed med Anna som brukade säga att den givna synen på ett skeende alltid behöver granskas! Alternativa tolkningar är alltid möjliga.

SFV:s biografiserie behövs

Ordföranden för SFV:s biografigrupp, Gustaf Widén, säger att läsarnas respons och massmediernas intresse för SFV:s biografiserie visar att projektet behövs.

– Den amerikanske 1800-talsfilosofen Ralph Waldo Emerson var en klok man, som många borde lyssna till. I en av sina sentenser slog han fast: "Historien finns inte, bara levnadsteckningar". Utan individer existerar inget samhälle, utan mänskligt medvetande kan ingen historia tecknas ned, allt bygger på det som sker i våra hjärnor och nervsystem.



ANNA och **HENNING BONDESTAM** gifte sig 1936 och förbelev gifta i över 40 år.



Anna Bondestam deltog med liv och lust i Helsingfors arbetarförenings revyer. Här uppvaktas hon av svenska statsministern **PER-ALBIN HANSSON** som besjöngs i en revy 1938.

Widén säger att Emerson hade utomordentligt rätt: utan de goda levnadsteckningarna skulle vi vandra vilse i det förflutna.

– För en minoritet som kämpar för sin språkliga överlevnad är det livsviktigt att påminna om en

gårdag där nuet kan söka näring och styrka. Den finlandssvenska kulturhistorien är fylld av fascinerande och komplexa gestalter – konstnärer, politiker, forskare och äventyrare som envist gått sin egen väg. Utan deras insats hade svenskheten i Finland dött ut för länge sedan.

Widén säger att Anna Bondestam knappast kan beskrivas som marginaliserad, men nog lite bortglömd.

– I Thomas Warburtons *Åttio år finlandssvensk litteratur* får hon fem uppskattande sidor. Men mycket i hennes rika produktion har ändå sjunkit i glömska. Märkligt nog har hon aldrig tidigare ägnats en biografi.

– Med sitt konsekventa vänsterperspektiv visar Anna Bondestam också att begreppet finlandssvenskhet kan ha många olika förtecken.

Anne Ingman **blir** Helene Schjerfbeck

under dramavandringar i Ekenäs

Anne Ingman är en auktoriserad Ekenäs-guide och yrkesguide som alltid varit intresserad av teater. År 2009 beslöt hon att kombinera arbetet med sitt intresse, och startade dramatiserade guidningar i rollen som Helene Schjerfbeck. Hon baserar allt på historiska fakta och verifierade källor.

TEATERINTRESSET
TICK över i intresse att själv spela roller år 2005 då Annes döttrar ville vara med i Raseborgs sommarteaters uppsättning av Annie.

– De var små på den tiden, så jag beslöt mig också för att gå med. Det tände gnistan, och det blev till sist sex år i olika uppsättningar på teatern. Vid samma tider hade Ekenäs guideförening börjat göra turer där grupperna kunde stöta på kända personer ur Ekenäs historia.

– Det var då jag fick idén om att Helene Schjerfbeck kunde få stiga fram lite mer, och berätta om sin period i Ekenäs. Men det tog ändå flera år innan jag vågade gå från tanke till handling.

År 2009 föreslog Ingman ett samarbete med Ekenäs museum, då museet skulle ha sin stora Schjerfbeckutställning.

– Museet tänkte på idén, och vi bokade in tio rundvandringar i juli. Men det hela blev så populärt, att jag fram till september hade gjort sjuttio Schjerfbeck-guidningar. Påföljande år fanns ingen utställning, men bokning-



ELIN INGMAN

Då gruppen möter "Schjerfbeck" sitter hon vanligtvis vid sitt staffli och gör en skiss. Här i Snappertuna.

arna fortsatte att ramla in.

Enligt Anne Ingman fanns det ett tydligt behov att få uppleva Ekenäs med Schjerfbecks konstnärsögon. Men guidningen handlar inte bara om Schjerfbeck, mellan varven serverar Ingman förstås stadens hela historia.

– I rollen som Helene går det bra att även förklara samhällsfe-

nomen som tillkommit efter Schjerfbecks tid. De måste bara inkorporeras i berättelsen på ett bra sätt.

Historiska fakta

Anne Ingmans dramavandring och dramaguidning baserar sig helt på historiska fakta.

– Jag har forskat i litteraturen



RABBE SANDELIN

ANNE INGMANS vandringar startar från Ekenäs Museum och dess innergård. Samarbetet med museet började 2009.

om Schjerfbeck och forskat i hennes brev, även därför att jag för några år sedan var med och gav ut en bok om Schjerfbeck, *Hon drog sina streck*. För bokprojektet hann jag intervju många över 90-åringar som faktiskt personligen känt och träffat henne, i tillägg till många personer vars föräldrar beskrivit sin kontakt till Helene.

Ingman är noga med att det allting skall vara så autentiskt som möjligt, och för att det skall finnas verifierade källor till det hon berättar om. Hon hittar inte på egna historier om Helene Schjerfbecks upplevelser.

– Till och med dräkten jag bär är så autentisk som det går att göra den. Vi har plockat fram gamla fotografier för att utforska hur Schjerfbecks kläder var klippa och sydda. Min grundidé är att folk som kommer på min guidning skall få en slags tidsresa och en upplevelse, men det får inte



JANNE INGMAN

"Helene Schjerfbeck" får prominent besök: president **TARJA HALONEN**.

handla om fantasi och påhittade sagor.

Anne Ingman har kombinerat arbetet som guide med sitt teaterintresse, men på grund av den roll hon valt för sin dramaguidning har hon även satt sig in i måleri.

– Jag har en målarartesanexa-

men. Jag börjar alltid vandringarna med att sitta vid ett staffli och skissa. Det ser äkta ut och drar in grupperna i rätt stämning. De flesta vill fotografera just det momentet. Redan den första sommaren insåg jag att jag måste ha bra koll på Helenes levnadshisto- →

...Anne Ingman = Helene Schjerfbeck

ria, hennes släktingar, hennes tid i Ekenästrakten – men också på hennes måleri och hennes modeller, och målarteknik i allmänhet.

Under guidningen läser Anne Ingman aldrig upp givna repliker som på teater, utan hela Helenes och Ekenäs historia finns i hennes huvud.

– Faktabanken är stor, så nu kan jag dra anpassade dramavandringar på mellan trettio minuter eller sju timmar, som den längsta varat. Berättelsen varierar enligt gruppens bakgrund och sammansättning, och ibland måste jag också improvisera enligt situationen. En gång stannade en stor sopbil precis där vi stod med gruppen, och då måste Helene ta ställning till det fenomenet ur sin egen synvinkel.

Start vid Ekenäs museum

Anne Ingman startar oftast på Ekenäs museums gård, dit grupperna lätt hittar. Efter det fortsätter promenaden i Ekenäs gamla kvarter. På vintrarna är det inte lika enkelt som på sommaren, men promenaden går att göra till och med i januari.

– Det kan bli kallt om vintern, så man måste röra på sig mera. Om vädret är uselt och det regnar hårt strävar vi till att starta inomhus först. Men under alla år har det egentligen aldrig varit så dåligt väder att promenaden inte kunnat genomföras.

Anne Ingman säger att barn från början är med på noterna, för vuxna kan det ta lite längre att komma in i dramatiken. Men oftast tar det inte länge innan även de vuxna ger sig själva tillstånd att hoppa med i spelet och leken. Anne Ingman drar sin roll så länge hon har Helene-kläderna på sig.

– Det går inte att hoppa ur rol-



RABBE SANDELIN

Också denna vy har Helene Schjerfbeck målat. **ANNE INGMAN** tar sina grupper på en rundvandring i Ekenäs som konkretiserar konstnärinnans tid i staden.



JANNE INGMAN

"Venny Soldan-Brofeldt" (**AMI ASPELUND**) och "Helene Schjerfbeck".

len under en kaffepaus eller då någon frågat om dagsaktuella ärenden. Rollen måste fortsätta hela tiden, annars bryts magin. Men sedan är det förstås lika abrupt slut med rollen då jag vinkat adjö till gruppen, och jag tar av mig rollkläderna.

Samarbetet fortsätter med Ekenäs museum även i sommar,

men Anne utvecklar också andra produkter; i år har det kommit många bokningar för hennes vandringen vid Raseborgs slott, där Helenes bror Magnus var en av de ansvariga vid restaureringen 1890–1893. På orten finns också många andra kopplingar till Helenes liv och hennes målningar.

Även virtuellt

Anne har också utvecklat virtuella versioner av mötet med Helene Schjerfbeck. Hon fotograferar själv och har bekanta som hjälpt till att bygga en version som med hjälp av videoprojicering kan återskapa de somriga Ekenäsmiljöerna.

– På det sättet kan berättelsen exporteras utanför Ekenäs, och göras till exempel som besök på föreningar, företag eller andra sammankomster. Berättelsen är den samma, och även där kan jag anpassa historien. Till exempel om jag vet att gruppen har anknytning till en viss plats där Helene verkat, eller om en person i gruppen har anknytning till någon som suttit modell för Schjerfbeck.

Anne Ingman säger att hennes konstform är Storytelling i högsta grad (se sidan 26)

– Jag har varit på några Storytelling-sammankomster. Man kan ändå säga att jag på sätt och vis gör det på ännu ett högre plan, jag kombinerar tre saker: storytelling, tidsresa och dramaguidning.

Unik i Finland?

Anne Ingman känner inte till någon annan i Finland som gör det samma. Små rollspel, eller guider som klär sig i historiska kläder kan man nog hitta på olika museer och historiska platser i Finland.

– Så som jag gör min dramaguidning betyder det att det aldrig går att ha en vikarie. Den stora, samlade kunskapsbanken om Helene Schjerfbeck och själva rollen, finns endast i mitt huvud, den kan inte flyttas över på en A4:a. Då jag sätter upp håret och klär på mig Helene-dräkten tycker vissa i publiken till om med att de ser en likhet med Helene Schjerf-



Hon drog sina streck

Tove Virta/Research och intervjuer Anne Ingman

Västnyländska kultursamfundet r.f./Luckan Raseborg

Det har skrivits otaliga böcker där fokus har legat på Helene Schjerfbeck och hennes vardag. Boken baserar sig på de närmare fyrtio intervjuades berättelser och bjuder på små historier av dem som har minnen av Helene, historier som är invävda i berättelsen om konstnärens liv. De minns grannen Helene som led svårt av sin höftskada, den evakuerade tanten i granngården eller damen de suttit modell för. Helene lägger själv ord på sina tankar om sin tid i Västnyland genom de många brev hon skrivit till nära och kära.

Boken finns att köpa bl.a. på Luckan i Ekenäs och i välsorterade bokhandlar och nätbokhandlar.

beck. Jag hade tur att den roll jag valde även fysiskt passade mig. Även det hjälper för att folk skall gå med i magin.

Annes dramaguidning handlar förstås inte alls om spiritism, men emellanåt har hon förstås funderat på vad Helen Schjerfbeck själv skulle tycka om dra-

maguidningarna.

– Jag har nog haft lite interna samtal med Helene själv. Jag har fått en stark känsla av att hon tycker det är ok.

anne@anneingman.fi

www.anneingman.fi

Har kyrkan plats för tvivlare?



Gustaf
WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

”NU ÄR du riktigt katolsk, pojke!” Så kunde gamla människor i min barnoms Föglö uttrycka sig om man gjort eller sagt något som i deras ögon tedde sig helt idiotiskt. Långt in i vår egen tid hade lutherdomen inpräglat sin avståndstagande attityd till urkyrkan med dess ”ytliga” ceremonier. En katolik kunde man aldrig lita på, sades det.

Av denna indoktrinering finns inte mycket kvar, om man undantar den direkta sekterismen av typen Lutherstiftelsen. I stället når den ekumeniska fascinationen inför det katolska i vårt kulturarv nya höjder när det plötsligt blir aktuellt med påveval. Euforin kring Jorge Mario Bergoglio, Franciskus I, tar sig nästan rörande uttryck. Äntligen framträder en påvlig gestalt som har sina rötter hos folket, en ”vanlig” människa som det brukar heta. Franciskus älskar att promenera, han brukar åka kollektivt och är mån om att aldrig utnyttja sin höga position. Han ser sig som en röst för de fattiga och förtryckta. Att **Marc Chagall** är hans favoritkonstnär förstärker intrycket av argentinararen som en änglalik gestalt i denna värld av ondska.

Även den mest inbitne ateist kan säkert känna sympati för denne anspråkslöse jesuit. Och det är klart: en god människa på påvestolen kan faktiskt

bidra till att skapa en bättre värld.

Men hur mycket handlar det egentligen om religion? Är allt inte bara ett politiskt maktspel, där den religiösa fraseologin bidrar till att förstärka de konservativa krafterna? I tyska tidskriften *Der Spiegel* kallas den nye påven ”en modern reaktionär”.

FÖRSÖKER MAN se objektivt på trosriktningar och kyrkor ter sig mycket onekligen skrämmande, rentav förryckt. Vi vet att religiösa motsättningar alltför lätt slutar i krig. Om vi trodde mindre och visste mera skulle jorden vara en behagligare boningsort. Problemet är bara att vår kunskap, hur vetenskapen än utvecklats, aldrig når in till själva kärnan, det vill säga den mänskliga hjärnan med dess gåtfulla medvetandeström. Kyrkorna, inte minst den katolska, har alltid varit skickliga på att fånga upp människors drömmar och förhoppningar. Kanske det finns en annan mening än att leva vår korta jordiska stund så gott vi kan? Kanske vi ändå leds av en högre makt?

Hela mitt liv har jag pendlat mellan tro och skepticism med ett gnagande tvivel som bottensats. Som ung påverkades jag starkt av **Ingemar Hedenius** utfall mot allt som hade med en kristen gud att göra. Så hade jag en kort period av trosvisshet, präglad



Det enkla folkets påve. **FRANCISKUS I**, argentinar Jorge Mario Bergoglio, tar avstånd från rikedom och prakt. Men kan han bygga upp ett nytt förtroende för den skandalomsusade katolska kyrkan?

av min karismatiske konfirmationspräst **Ingmar Lundén**. En annan präst, **Valdemar Nyman**, fick mig att se bortom alla teorier och system. För honom var Buddha en lika viktig gestalt som Jesus. Och det antika dramat blev själva urscenen för vår strävan i livet. Med **Pär Lagerkvist** i ”Aftonland” ställde jag mig frågan: ”Vem är du som uppfyller mitt hjärta med din frånvaro? Som uppfyller hela världen med din frånvaro?”

JAG SKREV tidigt ut mig ur den evangeliskt-lutherska kyrkan och har aldrig återvänt. Ändå har jag alltid känt en närhet till det sant religiösa, till den mystik som varje tro måste bygga på. Det handlar inte minst om själva kyrkorummet. I de åländska medeltidskyrkorna känner jag mig lika hemma som i den ståtliga ortodoxa Uspenskijkatedralen i Helsingfors eller någon oansenlig kvarterkyrka i min favoritstad Lissabon. En guldskimrande ikon låter blicken vila i någonting bortom ytan, ett ljus som jag bara kan ana.

Någonting drar mig till tystnaden i dessa rum, en känsla av tidlös samhörighet. Det händer att jag till min egen förvåning gör korstecknet när jag träder in i en kyrka. ”Var inte rädd. Det finns ett hemligt tecken, ett namn som skyddar dig nu när du

går”, skriver **Ylva Eggehorn** i en vacker psalm. Det är trösterika ord.

OM TEOLOGISKA teorier bryr jag mig föga, trots ihärdiga försök att på allvar förstå den eviga diskussionen kring teodicéproblemet. Hur kan Gud vara god och ändå tillåta så mycket hat och elände?

Men vad som i framtiden sker med själva kyrkobyggnaderna oroar mig. I finanskrisens spår brottas församlingarna med stora ekonomiska problem, oberoende av vilken trosriktning vi talar om. Kyrkornas underhåll kräver enorma insatser; det är inte längre ovanligt att en kyrkobyggnad förvandlas till ett objekt på den världsliga fastighetsmarknaden. Det är en förskräckande trend, som i förlängningen hotar hela vårt kulturarv.

OM VI tror eller inte, om vi tillhör en kyrka eller inte, är en privat angelägenhet. Men att bevara kyrkobyggnader är en fråga för alla medborgare i ett kulturmedvetet samhälle. Där har påvar, biskopar och vanliga dödliga tvivlare något gemensamt.

Österbottnisk glans på årets Kreagala



Kvällens radarpar: underhållaren **KRISSE SALMINEN** och kvällens konferencier **MARIA SID**.

Det var under festliga former som Österbottens kulturfolk samlades för att för andra gången premiера årets kultur kreatörer. Kreagalan i Vasa bjöd på en helkväll för närmare 200 besökare.

DET ÄR dunkelt inne i Aca-demillsalen. Scenen är mörklagd. Plötsligt börjar en flygel spela och slag av en ensam trumma hörs. Ner för trapporna, på sidan om publiken, glider sångerskan **Malin Kojola**, sjungandes på sången "Skyfall" från den senaste James Bond-fil-

men. På scenen får hon sällskap av **Erik Sjöholm**. Det blir ett skådespel av ljus och ljud. Kreagalan har börjat.

Kvällens konferencier **Maria Sid** intar scenen i en lång, djupblå klänning och börjar efter ett kort tal till kreativitetens ära att premiера de första vinnarna av årets Kreapris.

– Det är härligt att få vara i Österbotten och jag vill passa på att påpeka att min farfar faktiskt föddes här, säger Sid och publiken är såld.

Totalt ska tio pris delas ut. De nominerade presenteras på en stor skärm. Det ser ut som moln

som virvlar runt. Plötsligt kan man urskilja de nominerades ansikten bland molnen, ett efter ett. En kort presentation av deras verksamhet hörs i salens högtalare.

Kriterierna för att få bli nominerad för ett Kreapris är att konstnären har en anknytning till Österbotten. Många av de nominerade är verksamma på annat håll. Till exempel vinnaren av årets designpris, **Camilla Norrback**.

– Även om jag bott 19 år i Stockholm kommer jag alltid att känna mig som en österbottning. Jag tycker att vi österbottningar har en viss karaktär, vi har en speciell drivkraft och målmedvetenhet.

Det finns så mycket folk från landskapet som lyckats ta sig fram, jag är så stolt över min hembygd, säger **Norrback**.

Företaget **Camilla Norrback** har en krånglig period bakom sig, men det är inget som drar ner på **Norrbacks** motivation. Hon poängterar att kreativiteten är något som finns inuti varje människa och att man inte ska ge upp fastän det uppstår problem.

– Det känns jätteroligt att ha fått det här erkännandet. Även om mitt företag haft det kämpigt betyder det ju inte att min kreativitet påverkats negativt. Det gäller att skilja på företag och person och det känns fantastiskt att jag röstats fram, säger **Norrback**.

Katarina Eklund från designcentret **Muova** är en av dem som suttit med i årets jury. **Muovas** uppgift var att utse vilka av de nominerade som skulle stå som de slutgiltiga kandidaterna inom kategorin *årets designer*.

– Det har varit mycket givande att sitta med i gruppen av specialister. Alla är då duktiga på sina egna områden och det har varit intressant att diskutera de saker som bör lyftas fram. Juryn har sammanträtt tre gånger, samlat information och röstat. Det är roligt att se att galan utvecklas, säger **Eklund**.

Den första Kreagalan ordnades för två år sedan och var då enbart svenskspråkig. I år har man satsat på att även nå ut till den finskspråkiga publiken. Det har breddat på nomineringarna, även om de flesta kandidaterna fortfarande representerar den svenskspråkiga gruppen. Galans nyvunna tvåspråkighet låg också till grund för valet av kvällens konferencier.

– Kreagalan är ett fantastiskt initiativ. De flesta galorna koncentreras till huvudstadsregionen

Galans inleddes med sång av **ERIK SJÖHOLM** och **MALIN KOJOLA**.



Årets vinnare

Årets initiativ:	Kreamix
Årets teaterpersonlighet:	Joanna Wingren
Årets bildkonst:	Carina Granlund
Årets litteraturpris:	Matilda Södergran
Årets företag:	Kipinä, Vaasan tanssikoulu, Vasa dansskola
Årets danspris:	Mia Malviniemi
Årets konsthantverkare:	Eija Koski
Årets designpris:	Camilla Norrback
Årets film- och tevepersonlighet:	Anna-Sofia Nylund
Årets musikpris:	Burning Hearts (Henry Ojala och Jessika Rapo)
Juryns pris:	Johanna Stenback

Juryn:	KulturÖsterbotten
Vivan Lygdbäck	Muova
Katarina Eklund	Loftet, Österbottens hantverkarförening
Anna-Maija Bäckman	Watt
Mari Omars och Mia Wik	DUNK, Musik och Talang
Hippi Hovi	Wasa Teater
Per Ehrström	Finlandssvenskt filmcentrum
Klas Fransberg	Svenaka Österbottens litteraturförening
Martin Karlsson	Kuntsi, Österbottens konstkommission
Norah Nelson	Juthbacka kulturcentrum
Linda Blomqvist	



Jurymedlemmen **KATARINA EKLUND** från kulturcentret **Muova** och årets designer **CAMILLA NORRBACK**.

och det är bra att man i Österbotten uppmärksammar sin egen zon. Sådant som kanske annars skulle gå obemärkt förbi, säger Maria Sid.

Sid understryker hur viktigt det är att få samlas med likasinnade för stärka självförtroendet och för att kunna utvecklas och gå vidare som konstnär.

– Att arbeta som konstnär är ofta ett ensamt jobb. Det här är ett fint sätt att lyfta fram folk som varit modiga och som skapar konst på sina egna villkor, säger Sid.

Maria Sids presentationer av årets vinnare varvas med underhållning av ståuppkomikern **Krisse Salminen**. Hon drar sig inte för att skämta om något. Inte om språkbarriärer, barnafödande, ålderdomshem eller rikligt alkoholbruk. Publiken älskar henne och tvekar inte att stämma upp i varken allsång eller rörelselekar.

– Jag var livrädd att ingen skulle förstå vad jag säger eftersom jag gör min show på finska. Men det gick riktigt bra i alla fall. Det behövs absolut flera galor av den här sorten, säger Salminen och skrattar.

Kvällens näst sista programpunkt står den svenska artisten **Skator, Lina Högström**, för. Skator tilldelades tidigare i år ett motsvarande Kreapris i Sverige för *årets ljud*. Hon sitter på scenen med sin gitarr och sjunger med stark, lite sorgsen, och medryckande röst.

– Det känns så fint att få komma hit och spela. Att det ges en möjlighet för oss inom branschen att träffas och hylla varandra är positivt, säger Högström.

Galans höjdpunkt, utdelandet av *Juryns pris*, är den sista programpunkten på kvällen innan minglet tar vid. Producenten **Johanna Stenback** tog i år hem he-



Vinnaren av juryns pris **JOHANNA STENBACK** och hennes man, bas- och elgitarrdesignern **TOM STENBACK**.



Kreagalan ordnades för andra gången, och samlade i år cirka 200 besökare. Galan hölls i Åbo Akademis lokaler i Vasa.

dersomnämmandet.

– Det var överraskande och rörande, men samtidigt gav det mig en kick. Det visar att jag är på väg i rätt riktning. Som producent kommer jag ju inte fram så mycket själv så det är jätteroligt att få den här uppskattningen av branschen och juryn, säger Stenback.

Efter prisutdelningen fortsätter festligheterna i foajén. Borden dignar av skumvin och salta tilltugg.

– Tanken bakom Kreagalan är att lyfta fram icke kommersi-

ella kreatörer och dem som står bakom konsten. Sådana personer som inte syns på scen eller på film. Det finns ju galor för både film och musik, men inget för människorna som jobbar bakom, i kulisserna. Vi vill lyfta fram österbottniska kulturpersonligheter och vi vill att de ska få den uppskattning de är berättigade till. Samtidigt visar att vi att hembygden understöder det jobb de gör, säger **Ida Westerlund** från Juthbacka kulturcentrum, huvudarrangör för galan.



Skrivarkurserna i Helsingfors fortsätter i höst

Folkhögskolan Axxells skrivarkurser fortsätter i höst i SFV:s hus på Annegatan. Den populära kursen *Att skriva om sitt liv* kör både en grund- och en påbyggnadskurs. En handledningskurs för längre hunna, och en inspirationskurs för den som vill komma igång med att skriva finns på programmet. På Axxell Överby i Esbo ordnas *Lust att skriva och skapa*, en inspirationskurs i ord och bild.

ÅSA STENVALL-ALBJERG

SKRIVARKURSER LOCKAR allt fler. De har blivit ett naturligt steg på vägen till författarskap för många. Idag har de flesta debuterande författare någon form av skrivutbildning i bagaget. Och floran av skrivarkurser och författarutbildningar är stor, inte minst i Sverige men också i Svenskfinland ordnas kurser för människor som vill utveckla sitt skrivande.

Men till skrivarkurser söker sig också andra än de med ambitioner att debutera på förlag. Skrivarkursen kan vara en plats där du får reflektera över ditt liv och söka dig fram i ditt skrivande genom skrivövningar, textsamtal och re-

spons från gruppen. Ibland resulterar det i en bok för familj och vänner, ibland är själva läroprocessen och kursamvaron belöning nog.

Folkhögskolan Axxell skrivarkurser har redan en lång historia. Många rumsliga och innehållsmässiga förändringar har skett under åren. Från och med hösten 2013 ordnas kurserna i SFV:s hus på Annegatan 12. I snart ett decennium har kurserna pågått på G18 men nu flyttar Axxell City sin verksamhet till Axxell Överby. Skrivarkurserna stannar dock i Helsingfors centrum, vilket är praktiskt och naturligt med tanke på långväga och äldre kursister. →



Skrivarkursläraren **ÅSA STENVALL-ALBJERG** håller kurs.

Mer om Folkhögskolan Axxells skrivarkurser:
www.axxell.fi/folkhogskolan

finlandssvenska deltagare lockades att komma. Idag kommer så gott som alla skrivarkursdeltagare från olika delar av Finland inklusive Åland. Också utlandsboende skribenter har deltagit genom åren.

Nittio procent är kvinnor

Var håller männen hus? har vi frågat oss. I Sverige går unga män på skrivarkurs, här är det ovanligt och då handlar det oftast om äldre män som vill skriva om sitt liv. Det är fint men fler män i olika ålder är välkomna!

Flerformskurserna medförde också en fokusering av kursens inriktning. Från en heltidskurs med "allmänt skrivande" fick vi nu nischade kurser med inriktning på en viss genre eller målgrupp. Att skriva om sitt liv, som ordnas i samarbete med Svenska pensionärsförbundet, har samlat en lång rad främst äldre personer genom åren. Att det finns ett stort behov av dylika kurser är uppenbart.

Kursen *Att skriva för barn och unga*, som leds av författare **Henrika Andersson** och undertecknad, har också visat sig populär. Likaså terminskursen och workshopen *Skriva fantasy* med författaren **Maria Turtschaninoff** i kursledningen har lockat många, främst yngre fantasyälskare. Passion känner inga åldersgränser:

den yngsta var 13 och den äldsta 67 på en av kurserna.

Deckarbitna skribenter har också haft möjlighet att pröva på att skriva egna historier i vår *Deckarskola*, där författaren **Marianne Peltomaa** har varit engagerad. Det är kanske symptomatiskt att den kursen har lockat rätt många manliga deltagare.

Novellkurser med bland annat författare **Mårten Westö** som biträdande kursledare har tränat deltagarna i att skriva kortprosa. En nyare kursidé är kortkursen *Lust att skriva och skapa* som vill bygga broar mellan ord och bild. Bildkonstnär **Magdalena Åberg** och artikelförfattaren prövar nya grepp för att hjälpa deltagarna att hitta och uttrycka sin kreativitet. Nästa läsår ordnas den kursen på Överby där vi kan utnyttja trädgårdsmiljön för olika övningar.

En annan art av skrivarkurs var kursen i resereportage som journalisten och författaren **Magnus Londen** ledde. Den var avsedd för skrivande journalister och frilansare.

Nya författarskap föds

Ett viktigt inslag i alla kurser är författarbesöken. Raden av prominenta författarnamn som gästtat våra kurser är lång. Men det viktiga är inte att deltagarna möter "en stjärna" utan att man tillsammans med författaren får

chansen att ingående samtala om skrivarhantverket och arbetsprocessen med en bok. Därigenom skapas en mera realistisk bild av vad skrivarbete handlar om. Samtidigt som den gästande författaren kan ge inspiration och mod till deltagarna att fortsätta på egen hand.

Och det har många av våra kursdeltagare gjort. Visst är det glädjande att notera hur nya författarskap föds. Bland före detta kursdeltagare som har debuterat och fortsatt en författarkarriär återfinns bland andra **Henrika Andersson**, **Anna Gullichsen**, **Johanna Holmström**, **Sara Jungersen**, **Christina Lång**, **Annika Mannström**, **Katarina von Numers-Ekman**, **Arlette Stark**, **Maria Turtschaninoff** och **Ursula Vuorenlinna**.

ATT GÅ en skrivarkurs leder inte automatiskt till en författarbana. Men gemensamt för alla som deltagit är att de har blivit bättre läsare och skribenter på kuppen, oberoende av ambitioner. Och glädjen att överrätta sin bok utgiven i egen regi kan vara minst lika stor som en debut på ett etablerat förlag. Man antog en utmaning, man har skrivit! Berättelser har fötts. Min berättelse.

läsare, både av sina egna och av andras texter. Men hur skulle vi få deltagare?

Det var inte helt lätt i början

De finlandssvenska deltagarna var inte så många men däremot lockade vår kurs under flera år unga skribenter från Sverige. De hade kanske inte kommit in på skrivarkurs hemma och utnyttjade i stället möjligheten att gå på skrivarkurs i Finland, på svenska, och samtidigt lära känna vår kultur. Internatboende och studentstöd från Sverige gjorde det möjligt för många unga svenskar att gå vår kurs. Vissa år var över hälften av deltagarna från Sverige.

År 1999 skedde en radikal förändring genom att skrivarkursen på Finns flyttade in till Helsingfors och blev Cityfolkhögskolan. Samtidigt startade också medielinjerna sin verksamhet. De första åren efter millennieskiftet höll

skrivarkursen till i Arbetets Vänners hus på Annegatan för att senare flytta in i SFV:s hus tillsammans med skolans övriga linjer. När kultur och utbildningshuset G18, på Georgsgatan 18, blev inflyttningsklart 2005 fick Cityfolkhögskolan säte i huset och skolan inlemmades några år senare med Axxell Utbildning under namnet Axxell City.

Från heltid till flerform

Också kursformerna har förändrats sedan starten. De första årens heltidskurser omvandlades efterhand till flerformskurser. Det betyder att kursdeltagarna träffas två kursdagar i följd ungefär en gång i månaden och däremellan arbetar med sitt eget skrivande. Den här modellen möjliggör att flera yrkesarbetande och annars upptagna personer kan gå på kurs, man kan kombinera skrivarkursen med arbete, familj och studier. Det visade sig också att fler

→ Från heltid till flerform

När den första skrivarkursen startade med författare **Fredrik Lång** och artikelförfattaren som kursledare på Finns folkhögskola i Esbo 1996 fanns det inte många skrivkurser på svenska i vårt land. Vöråseminarierna i Österbotten fanns sedan länge och vissa arbetar- och medborgarsinstitut samlade skriv- och litteraturgrupper. Men skrivarkurs på heltid var något nytt i folkhögskolevärlden! Vi hade ambitionen att locka seriöst skrivande personer, och Biskops Arnös Författarskola i Sverige blev en inspiration när kollegan **Kerstin Romberg** och undertecknad ville bygga upp vår modell.

Det handlade om terminskurs på heltid där olika litterära grundgenrer – lyrik, prosa och dramatik – skulle behandlas och prövas, där litteraturhistorien också skulle få plats liksom läsning av och möte med etablerade författare. Deltagarna skulle bli bättre

Räddningsdirektören som blev författare

DET BÖRJADE med några franska streck, avslöjar Boris Aarnio. Efter att ha arbetat för brandkårsväsendet i femtio år grydde så en dag då pensioneringen var ett faktum. Året var 2005. Ortstidningarna var på alerten med avskedsintervjuer.

En av de klassiska frågorna som ställdes Boris Aarnio var vad som ska hända efter pensioneringen. På den svarade Boris att det har han ingen aning om. Men i bakhuvudet fanns ett förslag som någon hade kommit med på Finlands brandkårsförbunds avskedsfest om att hur det skulle vara med en bok om det som har timat under en lång yrkeskarriär.

Förslaget föll i god jordmån. Boris började med handskrivna anteckningar efter några franska streck. Detta har resulterat i tre böcker. Den senaste med den beskrivande titeln *En tvättäktas Borgåpojke berättar om livet i staden*. Boken utkom i november 2012. Den blev i likhet med de föregående böckerna en omedelbar försäljningsframgång.

Under sin yrkesverksamma tid var tankarna på en framtida författarkarriär fjärran från Boris Aarnio. Han var helt fokuserad på sitt arbete och sin familj bestående av hustrun **Marléne**, som dåvarande stadsdirektören **Per-Eric "Pegi" Nyholm** "hade tvingat honom att gifta sig med", och de två ätteläggen **Catharina** och **Christian**. Äktenskapet var en förutsättning för att få ett gemensamt hem i bostadsbristens Borgå. Om tid blev över ägnade sig Boris åt fritidssysselsättningar inom brandkårens musikkår och dansorkester och "undervattensliv". Det sistnämnda handlade om ett aktivt deltagande i sportdykarklubben Murena rf.

DEN FÖRSTA tiden efter pensioneringen fylldes tiden av att bara ha det skönt, njuta av bordets håvur uppdukade av hustrun **Marléne** och så på med "länkskorna" och träningsdräkten för att minska på midjemåttet. Det blev långtråkigt att inte längre ha en fullproppad kalender

att gå efter. Utan att Boris riktigt visste hur så började han skriva i den ena anteckningsboken efter den andra.

Han drog sig till minnes händelser från sin långa yrkeskarriär som hade inletts med att han som tioåring hade anslutit sig som trumslagargosse vid Borgå frivilliga brandkår. Det var början till en karriär som fortsatte som brandman, brandmästare, brandchef och slutligen räddningsdirektör vid Östra Nylands Räddningsverk.

Titeln på den första boken *Från trumslagargosse till räddningsdirektör* var given. Det blev en välmattad foliant på dryga 300 sidor.

Sonen **Christian** svarade för formgivning och ombrytningen och **P-H. Nyman** var korrekturläsare. Svenska Kulturfonden sträckte till med ett ekonomiskt bidrag. Bokprojektet var ett faktum och första upplagan slutsåldes innan det förra räddningsdirektören hade hunnit blinka.



BORIS AARNIO har etablerat sig som flitig skribent.

TOMATODLING BLEV ett av Boris Aarnios intressen som han för övrigt delade med Radio Vega Östnylands nyligen pensionerade redaktör, Erik Gestrin. Också den boken blev

en försäljningsframgång samtidigt som den förra räddningsdirektören blev en flitigt anlita föreläsare. Boris brukade medföra egenhändigt odlade tomater som smakprov åt åhörarna varpå de inte kunde motstå frestelsen att

köpa boken.

SÅ TILL den tvättäktas Borgåpojken minnen från sin hemstad från början av 1940-talet fram till dagens Borgå. Utvecklingen från en efterkrigstida små-

Ny bok om den finlandssvenska ungdomsföreningsrörelsens historia

Den 14 mars inleddes firandet av den finlandssvenska ungdomsföreningsrörelsens 125-årsjubileum genom lanseringen av historiken Mellan tradition och förnyelse – Den finlandssvenska ungdomsföreningsrörelsen från krigsåren in i 2000-talet.

UNGDOMSFÖRENINGSRÖRELSEN ÄR den största folkrörelsen i Svenskfinland. De två första ungdomsföreningarna grundades 1888, i Malax och i Kimito.

Det finns många böcker om rörelsen. Enskilda föreningar och förbund på regionalnivå har gett ut flera historiker, men det var först till Finlandssvenska ungdomsförbunds 100-årsjubileum 2006 som den första heltäckande beskrivningen utkom. Den beskrev starten från 1888 och gick fram till år 1958. Redan vid utgivningen beslöts att en fortsättning skulle vara lämplig att publicera det år rörelsen fyller 125 år, d.v.s. 2013.

Bakom den nya boken står **Ungdomsföreningsrörelsens stöd UFS**, som startades 1981 dels för att stärka rörelsens ekonomiska resurser och dels för att dokumentera rörelsen och samla uf-veteraner i sin krets. Boken är skriven av historiker **Aapo Roselius**, som disputerade 2011 vid Helsingfors universitet med en avhandling om minneskulturen kring inbördeskriget i Finland.



Boken och dess författare: **AAPO ROSELIUS**.

Mellan tradition och förnyelse tar ansats i de stora samhälleliga förändringarna i det efterkrigstida Finland.

– Det var en radikal förändring som skedde mitt under brinnande krig i mitten av 1940-talet. Man accepterade tanken på ungdomarna som en egen befolkningsgrupp, och även att staten borde erbjuda ungdomarna något – och samtidigt förstås också på något sätt styra den gruppen. Ungdomen blev en värdefull sak på många sätt, berättar Aapo Roselius.

– Så redan under krigstiden stakar man alltså ut riktlinjerna för en ungdomspolitik, men efter kriget fanns det tydligen inte resurser att driva denna politik, till stor besvikelse för många. Det räcker över tjugo år innan det hela förverkligas. Efterkrigstiden blir verkligt lång.

Enligt Roselius var det också under arbetet en överraskning för honom hur aktivt den svenskspråkiga ungdomsrörelsen gick in för förnyelse under 1960-talet, jämfört med sin finska motsvarighet.

– Det fanns visserligen mycket rädslor och negativ stämning. Man var rädd för avfolkning, migration och tätorter. Det fanns en uppenbar risk att uf-rörelsen skulle ha stagnerat i konservativa stämningar, men man gick friskt in för "tidens melodi" – ett uttryck som för övrigt användes mycket i uf-språket på den tiden, berättar Roselius.

Förändringen var lyckad och krisen blev inte speciellt djup.

– Medlemsiffrorna steg från femtioletios trettio tusen medlemmar till nästan femtiotusen trettio år senare. Ungdomsföreningsrörelsens bas finns idag liksom förut i de aktiva lokala föreningarna som ständigt omformar sina syften och målsättningar.

Rabbe Sandelin

Mellan tradition och förnyelse – Den finlandssvenska ungdomsföreningsrörelsen från krigsåren in i 2000-talet

Uf-historiskt arkivskrift nr 5, 2013 [184 sidor] Författare: Aapo Roselius Ansvarig utgivare: Ungdomsföreningsrörelsens Stöd r.f. Projektkoordination: Bränn & Bränn Ab

Grafisk formgivning: Mika Huovinen, Graaf Ab Tryckeri: Waasa Graphics, Vasa ISBN 978-952-93-1728-8



BORIS AARNIO har själv designat omslaget till sin senaste bok.

Boris Aarnio

Född 1944

Bor i Borgå

Fältväbel

Brandchef 1982-2004

Räddningsdirektör 2004-2005

Skrivit tre böcker:

Från trumslagargosse till räddningsdirektör 2007

Brandchefens tomathandbok 2009

En tvättakta Borgåpojke berättar om livet i staden 2012

att de måste dokumenteras på samma sätt som **Tom Eklöf** hade dokumenterat Borgåvykort från sekelskiftet 1800-1900 i sin, dessvärre för länge sedan slutsålda bok, *Carte Postale*.

Ett, också för andra välbekant problem var, att bilderna i Boris gömmor saknade uppgifter om platser, personer och årtal. Då vidtog ett veritabelt detektivarbete under uppbud av släktingar och andra gamla Borgåbor. Gnistan tändes för den borne brandmannen som började dra sig till

minnes händelser från flydda tider som han kopplade ihop med bilderna. Inspirationen växte medan han skrev ner sina minnen i rutiga häften enligt beprövade metoder med franska streck och vidhängande text.

Boris visar på sina arbetsböcker. De är många och fulltecknade. Nästa skede var att föra över det handskrivna till datorn. Allt gick i flygande fläng.

DET ENA kapitlet efter det andra växte fram. Boris berättade om sitt första hem i Borgå på Kvarnbacken som ett av nio barn med föräldrar i ett rum och kök. Grannfamiljen hade tio barn i en bostad, också den på ett rum och kök, i samma hus.

På Kvarnbacken fanns många så kallade legender som har stannat kvar i Boris minne. Och i sällskap med legenderna fanns de gamla Borgåoriginalen som dagens nivellerade samhälle inte längre vill vidkännas. Stadens företagare, både stora och små, får sin beskärda del. För att inte tala om postiljoner, tidningsutdelare, poliser, politiker och tidningsskribenter.

Boris Aarnios skildrar med pregnans, humor och värme. Elak blir han aldrig.

I det sista kapitlet träffar Boris Aarnio mitt i prick eftersom vår intervju görs strax efter president **Sauli Niinistö's** nyårstal där han uppehåller sig vid girigheten som också är slutvinjetten för *En tvättakta Borgåpojke berättar om livet i staden*.

stad till dagens Stor-Borgå med över 50 000 invånare har varit hisnande. Också språkförhållandena har förändrats. I Boris barndom var svenskan det förhärskande språket som gradvis har blivit undanträngt av finskan. År 1972 fick Borgå finsk majoritet. Idag uppgår den svenskspråkiga minoriteten till cirka 33 procent.

BORIS BOK är unik. Han är den första som har skildrat Borgå under den aktuella tidsepoken. Visst finns det andra samtida memoarförfattare som t.ex. **Pär Stenbäck** som har berättat om sin barndom och ungdom i Borgå men inte så utförligt och mångfacetterat som Boris Aarnio.

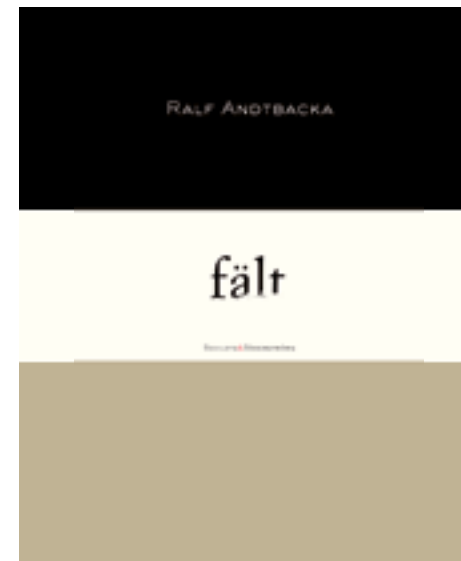
Incitamentet till det som från början inte var tänkt som en bok fick Boris då han med sin hustru började gå igenom gamla fotografier som fanns i mängd och massa i papplådor. Bland bilderna fanns ett stort antal från ett svunnet Borgå innan grävskoporna och grynderfirmorna på 1960-talet hade skövlut den gamla bebyggelsen till förmån för asfalt och betong. Det handlade om de centrala kvarteren i Borgå innefattande det ärevördiga Societetshuset som revs år 1972 och vattentornet som sprängdes i luften två år tidigare för att ge plats åt ett tilltänkt vägprojekt. Rent ut sagt förstördes det som hade skonats under vinter- och fortsättningskriget i Borgå.

MEDAN BORIS såg på de gamla bilderna insåg han



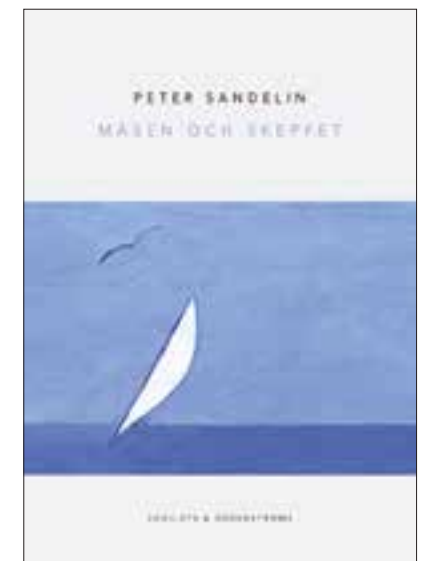
Johanna Holmström
ASFALTSÄNGLAR

En gripande skildring av unga i dagens mångkulturella Helsingfors.
Ca 32,00 €

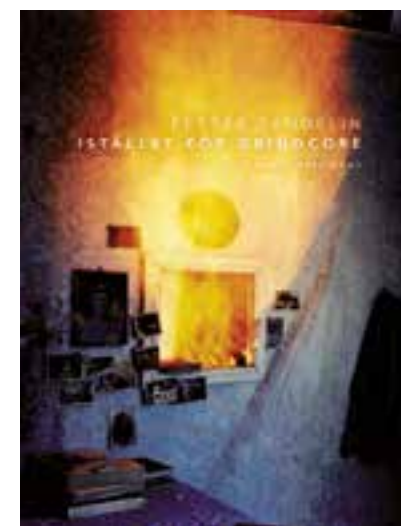


Ralf Andtbacka
FÄLT
Ca 22,00 €
Utkommer i april

**LYRISK
VÅR**



Peter Sandelin
MÅSEN OCH SKEPPET
Ca 22,00 €



Petter Sandelin
ISTÄLLET FÖR GRINDCORE
Ca 21,00 €

VIDGA DINA VYER

Anders Larsson
HJÄRTAT ÄR EN INDIAN

Ca 26,00 €
Utkommer i april



BARNSLIGT ROLIGT

Henrika Andersson & Christel Rönns
NAGU-NALLE, MIN AMOUR
Ca 24,00 €



Mikko Metsähonkala
**TOISAALTA /
(P)Å ANDRA
SIDAN / IN OTHER
WOR(L)DS**
Ca 28,00 €



Diana Webster
FINLAND FOREVER
Ca 35,00 €



Malin Klingenberg &
Joanna Vikström Eklöv
IRENE OCH SEDELSUGEN
Ca 18,00 €
Utkommer i april



Malin Kivelä & Linda Bondestam
**BRÖDERNA PIXTON OCH TV:NS
HEMTREVFLIGA SKEN**
Ca 22,00 €
Utkommer i april

Läsbiten:

Batman bor inte här längre

Svenskbygdens läsbit är denna gång de två första kapitlen ur Tomas Janssons roman *Batman bor inte här längre*.

Mamma, pappa, barn sjöng Ebba Grön. Så småningom ska Robin upptäcka det svenska rockbandet, men det är först efter att han blivit vän med Johanna, flickan som är tuffare än den tuffaste kille.

Hemma hos Robin finns en mamma som för det mesta är deprimerad, en pappa som för det mesta är frånvarande och en bror som har sitt för sig. Ibland går han ändå med på att räkna bilmärken med Robin eller hittar på brödernas Första rocksång som hjälper Robin att förtränga tråkiga saker.

När Robin i skärgårdsbutiken träffar Johanna första gången känns hon alldeles för utmanande och pojkaktig, men just det annorlunda hos henne får honom att villja träffa henne på nytt. De blir vänner, de blir knytnäve mot knytnäve. Men det är en vänskap som försiggår bara på somrarna då de är nästan grannar.

Tomas Janssons debut *Batman bor inte här längre* är en bildningsroman, en uppväxtroman, där man sommar för sommar ser hur Robin och Johanna förändras, får nya intressen, utför initiationsriter med öl och nästansex.

Så småningom tappar de kontakten med varandra, men vänskapen ges en andra rond när de båda är vuxna, och av en händelse råkar ses på ett sjukhus. Den frånvarande fadern ligger redan död men spelar en mycket närvarande roll när gamla hemligheter kommer i dagen.



Tomas Jansson (f. 1961). fm i litteraturvetenskap, har arbetat som journalist sedan tidigt 80-tal. Först som frilans (rock, sport och kultur) och sedan sent 90-tal som anställd vid svenska Yles kulturredaktion. Jansson har belönats med första pris i Arvid Mörne-tävlingen (noveller 1986) och i Söderströms 100-årsjubileumstävling (novellsamling 1991). 2001 platsade radiodokumentären om Sarah Kane i finalomgången som ett av tre program i Prix Italia, 2004 valdes serien Scensamtal till svenska Yles bästa radioprogram, 2012 nominerades pjäsen *Bunden* som en av fem finländska nyskrivna pjäser från 2010–2011 för ett nordiskt pris, 2012 hederspris i Söderströms intrigromanpristävling.

1.

Den är som en förälskelse, riktig vänskap är som en förälskelse. Du stöter på en människa, av en slump. Det händer någonting, att man krockar i en dörr, beställer en kaffe samtidigt, en kö någonstans som inte rör på sig, en konsert där man samtidigt berörs av ett enskilt ögonblick och omedvetet visar det så att den andra ser, det kan vara vad som helst som för en sekund som känns väldigt mycket längre får en att se ingenting annat än den andra, kanske växlar man några ord, småpratar, skiljs, och så på natten när du inte kan somna återvänder dagens oväntade händelse, du kan inte låta bli att spela upp den i ditt huvud, som en film ser du ert möte, människan du stött på av en slump, och hur du plötsligt vet att ni skulle trivas tillsammans, att ni skulle ha hela världen att tala om.

Det finns ingenting sexuellt över det. Åtminstone inte ännu. Det finns bara en känsla, att det fanns någonting som gjorde att ni hör ihop, känslan av en syskonsjäl. Som en förälskelse, eller riktig vänskap. Något man tror att kommer att förgylla ens vardag hur länge som helst.

Skillnaden är att riktig vänskap håller längre. Den kan överleva till och med en förälskelse.

Men var det en förälskelse eller djup vänskap jag upplevde den gången som tonåring, tänker jag, plötsligt, från ingenstans kommer tanken. Eller kanske är det så att döden får en att tänka just sådana tankar. Döden får en att tänka vad som helst som är omvälvande, stort.

Lyckligtvis var det inte min tur ännu, tänker jag. Lika vansinnig tanke.

Men vad ska jag tänka på. Miljön lockar inte precis fram det vardagligt normala. En sjukhusväntsal lockar bara fram det som är depressivt eller olämpligt eller trist sakligt.

Människorna omkring mig är inte heller spritande upprymda. Där finns mannen som ser ut att ha sovit över på sjukhuset, eller flickan som verkar så bekant och ändå inte, och skulle situationen vara en annan kunde jag äntligen gå fram och ställa dendär frågan som verkar så genomskinlig att jag alltid låtit bli.

Men nu är den ju sann. Du ser så bekant ut, har

vi kanske träffats tidigare någon gång.

Istället fingrar jag turvis på en cigarett och ett smörgåspaket och tänker på när allting var annorlunda, eller när det var som allting förändrades.

Kanske fanns det en sommar som ännu var lycklig, den sista lyckliga sommaren.

Om det fanns en sådan minns jag resan hem från den.

Jag sitter i ett baksäte tillsammans med min bror. Vi försöker slå varandra i någon billek, turvis ska vi känna igen märket på den bil vi möter. Taunus, Kadett, VW 1200, Lada, Morris, ibland Mercedes eller BMW men de är ovanliga. Och när vi aldrig missar gör vi det svårare, innan vi ens ser nästa bil ska vi gissa på vilket märke.

Jag är så koncentrerad på bilar att jag inte ens bryr mig om vad som händer i framsätet. Pappa tyst vid ratten, mamma nynnande på en rikssvensk schlager om någon KlasGöran, hon som aldrig nynnade, utom just när hon har levt på landet en tid nära sin trädgård och sin gamla väninna med stuga i samma by.

Hela jag fokuserar istället på bilarna som möter oss en dag i början av augusti i slutet av 70-talet på väg hem från sommarstugan. Jag är 12, storebror Johan är 15. Solen steker sådär småirriterande in i bilen, och ju närmare stan vi kommer desto mer envisas mamma med att hålla fönstren stängda. För att undvika drag, eller kanske för att försöka hålla kvar känslan av lantluft och hindra stans lukter från att sippra in till vår familj.

Och jag ska försöka känna igen varannan bil, Johan varannan. Allt känns... tryggt. För ännu där i baksätet har jag ingen aning om att vi nyss hade upplevt vår sista gemensamma sommar.

Det förstår jag först nu, när jag sitter i sjukhusets väntsal för att ta avsked, sitter med en cigarett i ena handen och en smörgås i den andra, utan att kunna bestämma mig för vad jag ska göra först. Äta ett försenat minimalt morgonmål eller döda ens fem minuter oro med nikotin. Eller ringa Johan. Fråga om han redan har varit här, eller om han är på väg. Så jag skulle vara beredd. Inte sett honom på en tid nu, kunde vara klokt att förbereda sig. För att kunna tala om annat än om när han upphörde med att se mig som något annat än dedär vrålande

knyttet som stal all uppmärksamhet och förstörde förberedelserna inför hans treårs- dag.

Nej. Inte ännu. Inget sjukhus ännu. Inget idag. Nu parkerar vi på gården till vårt höghus, och bär som packåsnor in allt bagage till hissen som kör oss några våningar upp.

Hemma tar rutinerna snabbt över i rummet jag delar med min bror. Jag tjarar om att fortsätta bilmärkena. Vi har vår gemen- samma Bilmatch-lek. 24 bilmärken som spelar mot varandra som vilka fotbollslag som helst enligt ett serieprogram som vi har jobbat fram. Två lag, bilmärken som möter varandra, Johan som tar tid, tre minuter per match och så ställer vi oss i fönstret, tittar ner på den vältrafikerade gatan och räknar hur många av just de två bilmärkena som kör förbi vårt fönster under de tre matchminuterna.

- Äh vi höll ju på med dedär i bilen.
- Men de va ju en annan lek!
- Men sluta tjata då.

Han ställer sig demonstrativt med ryggen mot mig och ögonen mot sin dyrbara skivhylla där han smeker sina lp-skivor över ryggen, och när han lägger på Led Zeppelin eller Rolling Stones ställer han sig framför högtalarna och slänger med sitt huvud så det långa håret flyger runt och runt och runt. Härmar Page och Richards med sin luftgitarr, eller sjunger som Plant och Jagger.

Det var hans liv, hans egen värld, som jag inte var delaktig i. Men det var okej, när han jagar fram sina rockställningar får jag leka mina lekar i lugn och ro.

Nu när han är upptagen med Led Zeppelin II, bygger jag istället upp en fotbollsplan på mitt bord. Två mål, och 22 smågubbar som jag plockat på mig från olika julklappsspel som ingen längre bryr sig om att spela med mig. Bollen är konstruerad av foliepapper som jag omsorgsfullt har rullat ihop till en så rund knöl som möjligt. Jag har ett helt lager av dem i reserv, för med jämna mellanrum lyckas någon klumpig anfallsspelare skjuta iväg ett skott som får bollen att flyga in mellan värmebatteriet och väggen, och då är den försvunnen för evigt.

Jag har häften med namn på spelare och matchresultat och ibland föreställer jag mig någon slags fjärrkontroll som kunde få saker på planen att hända av sig själva, så jag inte själv skulle behöva flytta på alla spelare. Men ju mer jag leker, desto mer börjar mina minigubbar leva sina egna liv, sådana som är bra kan göra saker som sämre aldrig kan, som om allt egentligen hände oberoende av mig.

Jag försökte förklara det för Johan en gång, men

han lyssnade aldrig, blev irriterad bara av att höra mina matchreferat och simulerade publikvrål.

- Sluta löjla dej me domdär plastgubbarna, kom och dra lite Led Zeppelin istället.

- Ja vill int. Men vill du se hur ambulansen kör. Säger jag och kör med ett pekfinger över handflatan samtidigt som jag gör ett sirenjud. Pääpuu pääpuu, tills jag till slut lyfter fingret och pekar mot Johans tinning.

- Puupää!

- Men va int löjlig. Ja är Robert Plant, du kan trumma där på sängen. Kom nu.

Jag hatar att han är flera år äldre. Det är omöjligt att brotta omkull honom eller att prata bort honom. Hans lekar är annorlunda än mina. Enda nyttan med honom är billegarna. Och att vi har spelat fotboll tillsammans. Utan honom hade jag aldrig lärt mig alla tricks som jag kan utnyttja på skolgården. Och där är fotbollstricks guld värda.

Men nu är vi i vårt gemensamma rum, och där har jag inga andra val än att sätta mig på sängkanten. Jag försöker trumma mot knäna i takt med musiken medan Johan, vänd mot högtalarna, står och sjunger med. Tills mamma tittar in.

- Robin och Johan, kom och äta, det är mat.

2.

Skolhuset är en modern tegellåda som ett dussintal år senare drabbas av problem med fukt och otillräcklig luftkonditionering som under varma vårar får elever och lärares hjärnor att kämpa med syrebrist innan timmen hunnit ens halvvägs, men i slutet av 70-talet talar man inte om sådant som dålig byggnadsplanering eller mobbning. Skolan är som den råkar vara, har man otur andas man syrefattig luft eller ligger lägst i hierarkin eller har ett temperament som inte passar in eller vad som helst, passar du inte in är det bara att bita ihop och kämpa vidare.

Själv går jag på sjuan i högstadiet, jag och 28 främlingar. En hög killar som spelar tuffa och dominerar och hittar sårbara tystlåtna saker som de förstör livet för utan att någon ingriper. Eller flickorna, några smarta tysta, några fnittriga irriterande, några självmedvetna, alla lika onåbara, ju sötare desto mer omöjliga att närma sig. Min roll är att kunna läxorna, hålla det rent runt min pulpet, ha något att komma med till grupparbeten, ta emot något ruffigt skämt och skratta med, hålla mig un-



dan men ibland ställa upp ifall det behövs en inhoppare i kortspel.

Den här hösten fyller jag 13, och det som mina dagar handlar om är skolan, och lekar med pappa. Om skolan är öken, är pappa oasen, haha, men egentligen är det sant. Jag vet inte hur jag skulle få dagarna att gå utan honom. Han hittar på någonting nästan varje dag, överraskar mig, utan förvarning tar han mig ut på glass eller fotboll och trolar fram gåvor, märker om jag är ledsen och försöker få mig att glömma det, eller tala om det ifall det är omöjligt att glömma. Jag vet inte vad jag skulle göra utan honom. Fast, så tänker jag förstås inte eftersom hela tanken är omöjlig att ens föreställa sig.

Det som räddar skolan är inte mina favoritämnen historia eller musik, utan gymnastiktimmarnas fotbollsmatcher. Och det kan jag tacka Johan för. Utan fotbollstricksen som han har lärt mig skulle jag vara självklar i rollen som hackkyckling, men när kungarna väljer spelare hör jag nu till de första som plockas till ett lag. Efter höstens sista gymnastikfotboll kommer Anders till och med fram till mig och räcker över en kassett. ”Häng me på disco på fredag, här kan du träna på några låtar som vi säkert kommer att spela flera gånger.”

Jag säger inte mycket, kanske mumlar jag ett tack, frågar kanske hur länge jag får hålla kassetten.

– Ta den me på fredag. Och hej, bra spel, kanske du ryms me i skollaget nästa år.

Jag har förstås ingen aning om vad för slags musik det finns på kassetten, så jag försöker välja en tidpunkt innan Johan hinner hem från skolan. Smyger fram till stereon som om den var förbjuden mark, vilket den nästan också är, skuffar in kassetten, trycker på play, hör ingenting så jag stoppar, tar ut kassetten, tittar på den, försöker trycka in den fel väg, rätt väg, play, inget ljud, och inser att jag ska ligga lågt med att trycka på en enda av stereons många knappar, väntar istället på att Johan kommer hem.

– Hej får jag lyssna på en kassett?

Frågar jag när han antligen kommer.

– Klart de, säger Johan vänligt, som om han tror att jag antligen börjar hitta egna rockfavoriter som vi kan dela på.

Så, han lägger in kassetten, vrider en knapp från skivspelarläge till kassettläge, och trycker på play. Men Baccaras Yes sir I can boogie hinner bara spela några sekunder innan Johan ropar till.

– Nej stäng släck sluta du får int spela någo sånt.

– Här finns en annan också.

Så jag spolar framåt och trycker igång nästa låt. Bee Gees och Tragedy. Samma reaktion hos Johan.

– Va sysslar du me. Varifrån ha du fått sån skit.

– De är Anders. Han tyckte ja sku komma på disco och så gav han en kassett me musik som ska spelas. – Och hur sku man kunna dansa till sånt... äckel. De finns ju noll känslor i dedär, de är bara gjort för att förtjäna pengar. – Okej.

– Lyckligtvis är de int jag som behöver dansa till sån musik.

– Men de är ju int ja som väljer.

Tänker jag säga, men hinner inte innan pappa knackar på och ”ni måste skruva ner litet nu det förstår ni väl, mamma behöver vila”.

– Ska vi gå och hjälpa mamma.

Frågar jag, när pappa har dragit tillbaka sitt huvud.

– Gå om du vill.

Säger Johan.

– Kom så går vi tillsammans.

– Orka int.

– Vadå orka int, undrar jag.

– Du förstår ändå int.

– Och du förstår allt va.

– Hon är trött för att vi ska sköta om henne.

– Va?

– Nå där ser du, ja sa ju att du int sku fatta.

– Du är korkad.

Säger jag, och Johan ler och återvänder till sin skivsamling.

Eller så bara föreställer jag mig att han ler för att han igen har lyckats dribbla bort mig.

En lördag i november fyller jag 13. Pappa väcker mig, klockan kan inte vara mer än sju när han plötsligt sitter vid min säng, varsamt ruskar om mig, sätter pekfingret mot sin mun när jag slår upp ögonen, vinkar att jag ska följa med när han stiger upp och går mot köket.

– Vi ska vara tysta så vi inte väcker de andra, säger han medan han pekar mot två paket på köksbordet.

Jag nickar, fylld av spänd förväntan.

– Kan du gissa vad som finns i dem?

– Är de...?

Pappa nickar, men medan jag river bort presentpappren kan jag ändå inte tro att det är sant. Först när pappret ligger på golvet och jag står med två lådor i min hand kan jag vara säker. En med en Batmandräkt och Batmanmask, en med ett Batmangevär.

– Gratulerar på födelsedagen, säger pappa, och jag hoppar i hans famn och kramar honom.

– Men det där geväret kan du hålla litet hemligt, jag tror inte mamma skulle tycka om det.

Jag bara nickar, utan att kunna säga ett ord.

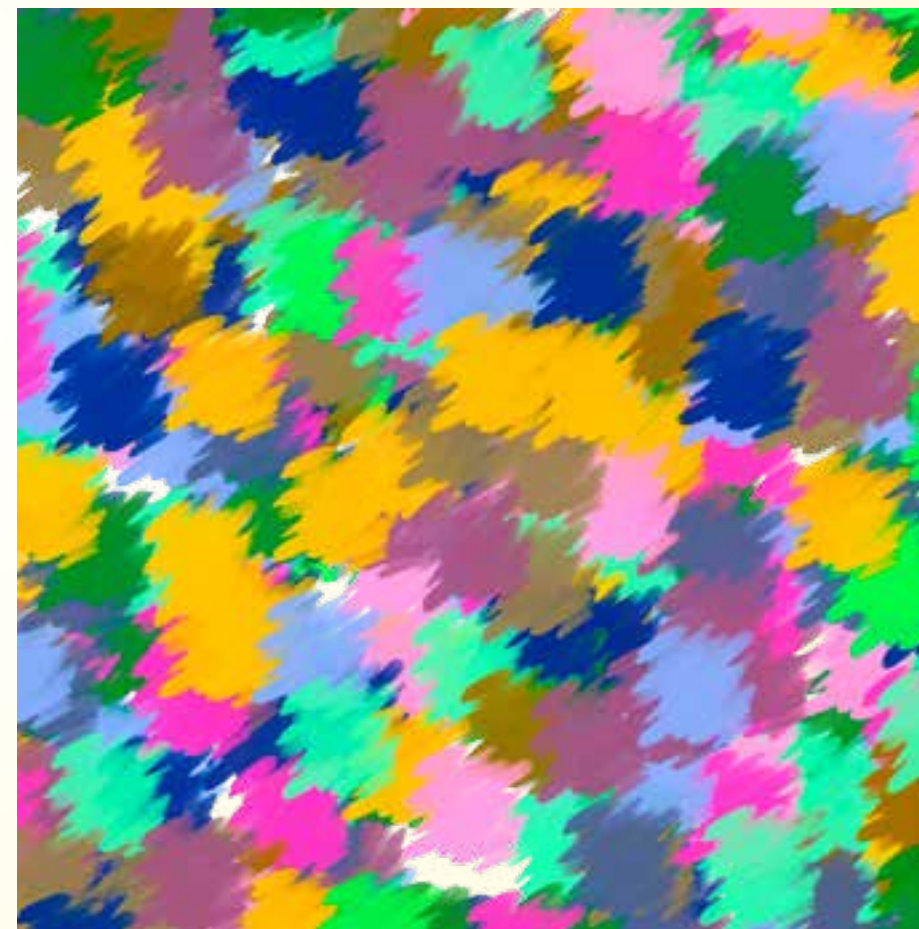
– Vill du leka litet?

Nick nick.

– Klä på dig medan jag hämtar kameran och brer några smörgåsar, så kan vi gå ut på gården.


Nick nick nick, pyjamasen bort, skjorta och byxor på, och så Batmandräkten och masken, och geväret med plastbollarna i ett stadigt grepp.

Det var något som aldrig skulle förändras. Pappa som Batman och Robin som, Robin.



RABBE SANDELIN

Svenskbygdens Kryss 2/2013



BMA 2013	SPRITDES-HÄRD-BAJST VÄRA IKK STÄLLAS	OMKÄD NINGÖS RUMT	KINES
→			↓
HÄGTIO-LIGARA AN SEJ		DÖRDA LAVININ	
			ANVÄR-DES FÄR I ITALIEN
DYKAND	JAN NILSSON	BERG DÄLTIG VANA	
BÄRDM DATOR	OMKÄD TID POJK-NAPEN		
INÅSERA TIDEN STÄLL ROJ TIC KANNE			
		VÄRLOS RYMD VÄXT	
ADAMS HUSTRU	UT-RUSTAD		ÄR SVIN-ARTIG VULKAN MASSA-GARUSETO
RUSA I VÄG	HÄNT-BAL DUGGA		PÄPPEK-KÄTTAN STILTON
KÖPST PÅ LÄTT INJ OKUNSIG	VÄJA FYNT I PANNA	STRÄCKER TVE-DRÄNTENS GUDINNAN	
			VERKAR KENTIC
			REPAR ERSÄTTA
NÄSVIS		KLOCKA RYSK BOSS	
		KILLA RUND SKIVA	SORG-LIGHT STADI ITALIEN ANTIFOP
PÄFAL-LANDL	ASTRA-KAN	NERVÖJ RUND	FORM HESI-TERA
		BÄRTHI MOSE ERDIUM	STRUT I LUFTEN
BIDA	ÄGERS HUSTRU	LTJUNE-VÄXT LYRISK ÖIKT	FÖR-FÖREARRM PÄPPA POPP KESLAR
			TJOCK
KLOSTER FÄRE-STÄNDEN		SÄ KALLAD EJ IN	ÄR KUJON I ADELS-NAMN
RIKE BLOOS-HÄMND		AMERIKO	KAURIS-MÄKI SMILA
			SMÅ-SKRIFT

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

3		1	4		5
	8		5		4
1					7
	8	2			7 5
6	5				2 3
	3	1			9 6
5					8
	9		2	1	
4		6	8		2

Expert

2					6
	7		9	6	3
	3		5		2
		3			4
1	9	7		8	5
	7				2
	6		9		4
	9		4	2	8
3					7

Krysslösning 1/2013

142 svar skickades in. Bland de rätta svaren drogs vinnaren: Stig Andersson, Lovisa. Vinstboken torde redan vara framme.



A	TORIS	A	FRANK	A	A										
→	S	K	R	I	F	T									
	S	T	A	V	F	E	L								
	M	O	A	T	E										
	B	A	S	A	K	T									
	T	A	L	N											
	I	S	O	T	O	P									
	P	A	R	A	F	R	A	S	K	O	R	P	O		
	E	T	T	A	N	K	T	E	T	I	P	S			
	O	N	E	L	O	T	T	O	R	I	A	L	T		
	N	K	A	N	T	E	L	E	N	T	A	L	A		
	S	K	E	V	D	A	V	M	I	L	I	T	A	N	T
	P	A	N	I	N	I	L	A	T	N	A	N	Y		
	R	E	P	N	A	S	S	L	A	I	N	R	O	P	
	T	U	R	A	J	V	A	J	E	R					
	S	N	O	A	S	J	O	S	A	L	A	L	T		
	B	R	I	T	T	U	N	D	U	O					
	K	A	T	E	D	E	R	I	N	D	O	L	E	N	T
	L	I	R	E	A	N	D	E	R	S	A	D	A		
	V	I	E	T	N	A	M	E	S	A	T	O	N	A	L

Sudokulösningar

Enkel

3	9	7	1	6	4	8	2	5
2	6	8	3	5	7	4	1	9
1	5	4	8	9	2	6	3	7
9	8	2	4	3	6	7	5	1
6	4	5	7	1	9	2	8	3
7	3	1	2	8	5	9	6	4
5	2	6	9	4	1	3	7	8
8	7	9	5	2	3	1	4	6
4	1	3	6	7	8	5	9	2

Expert

2	1	8	3	7	4	9	5	6
5	7	4	9	2	6	8	3	1
9	3	6	8	5	1	7	2	4
6	5	3	2	1	9	4	7	8
1	2	9	7	4	8	5	6	3
4	8	7	5	6	3	2	1	9
8	6	5	1	9	7	3	4	2
7	9	1	4	3	2	6	8	5
3	4	2	6	8	5	1	9	7

Namn: _____
 Adress: _____

Vinstbok för kryss 2/2013 är Anna Bondestam – det röda Svenskfinlands röst av Pia Heikkilä (se sidan 38). Skicka in lösningarna före 26.9.2013 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Du kan också skanna eller fota din lösning och eposta den på redaktion@sfv.fi. Kom ihåg namn och adress.



EUROPAS ÖDE. EURON *- omstöpt eller bortsmält*

EUROPAS KRIS HAR VISAT SIG SYNNERLIGEN SVÅR ATT BEMÄSTRA PÅ GRUND AV ATT DEN EGTNLIGEN HANDLAR OM ETT ANTAL PARALLELLA – ELLER TVÄRGÅENDE – KRISER. EN HANDLAR OM EU, EN HANDLAR OM EURON, EN HANDLAR OM EFTERSVALLET FRÅN DEN AMERIKANSKA SUBPRIME-KRISEN, EN HANDLAR OM EN HÅRDHÄNT GLOBALISERING OCH EN HANDLAR OM INHEMSKT FÖRETAGANDE. TANKESMEDJAN LOKUS VILL MED DENNA PAMFLETT SPORRA TILL DISKUSSION OM VÅR EKONOMI OCH VÅR FRAMTID.

PAMFLETTEN KAN BESTÄLLAS UTAN KOSTNAD, SE
WWW.LOKUS.FI



www.medlitehjalp.fi